

Otwarta edukacja jako czynnik zmiany - historie z czasu pandemii

Autorzy i autorki

Magdalena Biernat, Polska, Centrum Cyfrowe – pomysłodawczyni badania, autorka i redaktorka

Karolina Szczepaniak, Polska, Centrum Cyfrowe

Maria Mirecka, Polska, Centrum Cyfrowe

dr Alek Tarkowski, Polska, Centrum Cyfrowe

dr Nikolaos Panagiotou, Grecja

Chrysoula Lazou, Grecja

Matteo Uggeri, Włochy

Virginia Rodés, Urugwaj

Patricia Díaz Charquero, Urugwaj

Renata Aquino Ribeiro, Brazylia

Kamil Śliwowski, Polska

Tomasz Piątek, Polska

Uczestnicy i uczestniczki warsztatów: Nikolaos Panagiotou, Matteo Uggeri, Kamil Śliwowski, Patricia Diaz, Alek Tarkowski, Magdalena Biernat, Karolina Szczepaniak, Maria Mirecka, Aleksandra Czetwertyńska, Leo Havemann, Javiera Atenas, Virginia Rodés, Renata Aquino Ribeiro, Dominik Theis, Cable Green, Jennryn Wetzler, Ebba Ossiannilsson, Vanessa Proudman, Neil Shel

Redakcja i tłumaczenie

Nestor Kaszycki

<https://centrumcyfrowe.pl/>

<https://oerpolicy.eu/>

kontakt@centrumcyfrowe.pl

Fundacja Centrum Cyfrowe

ul. Chmielna 24/2

00-020 Warszawa, Polska

Publikacja jest dostępna na licencji [Creative Commons Attribution 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Partner publikacji

Warszawa, październik 2020

<u>Streszczenie</u>	5
<u>Wstęp</u>	7
<u>Kontekst i forma</u>	7
<u>Metodologia badania</u>	8
<u>Jak rozumiemy otwartą edukację?</u>	9
<u>Kluczowe wnioski</u>	11
<u>Historia z Grecji</u>	13
<u>Współpraca zmienia wszystko – wspólnota praktyk w Grecji</u>	14
<u>Decyzje w sprawie edukacji na wczesnym etapie lockdownu – Grecja</u>	16
<u>Historie z Włoch</u>	20
<u>Jak otworzyć to, co zamknięte – „E-współpraca w szkole i poza nią”, czyli projekt MOOC Politechniki Mediolańskiej</u>	21
<u>Dydaktyka bliskości – oferta Turynu dla rodziców oraz wychowawczyń i wychowawców</u>	22
<u>Decyzje w sprawie edukacji na wczesnym etapie lockdownu – Włochy</u>	24
<u>Dzień przed pandemią – krótka charakterystyka włoskiego systemu edukacji</u>	25
<u>Podstawowe informacje o systemie edukacji</u>	25
<u>Otwarta edukacja w dokumentach, strategiach i regulacjach</u>	26
<u>Infrastruktura i repozytoria cyfrowe</u>	28
<u>Historie z Polski</u>	30
<u>Zaprosz mnie na swoją lekcję – oddolna inicjatywa wymiany i współpracy nauczycielek i nauczycieli z tysięcy polskich szkół</u>	31
<u>Wolne Lektury – oddolna biblioteka cyfrowa w czasie pandemii odwiedzana przez 1,5 mln czytelniczek i czytelników miesięcznie</u>	32
<u>Pistacja.tv – jak nauczyć miliony uczennic i uczniów matematyki w czasie pandemii</u>	34
<u>Zdalne Lektury i Ogólnopolska Sieć Edukacyjna – inicjatywy polskiego rządu</u>	35
<u>Decyzje w sprawie edukacji na wczesnym etapie lockdownu – Polska</u>	37
<u>Dzień przed pandemią – krótka charakterystyka polskiego systemu edukacji</u>	40
<u>Podstawowe informacje o systemie oświaty</u>	40
<u>Otwarta edukacja w dokumentach, strategiach i regulacjach</u>	41
<u>Infrastruktura i repozytoria cyfrowe</u>	41
<u>Historie z Urugwaju</u>	42
<u>Plan Ceibal i Portal Uruguay Educa – jak systematyczne budowanie narodowych repozytoriów OZE może pomóc w odpowiedzi na kryzys w zdalnej edukacji</u>	43
<u>RedREA (Sieć OZE) – jak zapewnić ciągłość tworzenia otwartych zasobów, które zasilają krajowe repozytoria</u>	46
<u>Decyzje w sprawie edukacji na wczesnym etapie – Urugwaj</u>	47
<u>Dzień przed pandemią – krótka charakterystyka urugwajskiego systemu edukacji</u>	49
<u>Podstawowe informacje o systemie edukacji</u>	49

<u>Infrastruktura i repozytoria cyfrowe</u>	<u>50</u>
<u>Historia z Brazylii</u>	<u>52</u>
<u>Aplikacje mobilne w edukacji – nauczycielki i nauczyciele otwarci na mobilną komunikację z uczennicami i uczniami</u>	<u>53</u>
<u>Decyzje w sprawie edukacji na wczesnym etapie lockdownu – Bразylia</u>	<u>55</u>
<u>Dzień przed pandemią – krótka charakterystyka brazylijskiego systemu edukacji</u>	<u>56</u>
<u>Podstawowe informacje o systemie edukacji</u>	<u>56</u>
<u>Otwarta edukacja w dokumentach, strategiach i regulacjach</u>	<u>57</u>
<u>Infrastruktura i repozytoria cyfrowe</u>	<u>58</u>

Streszczenie

Niniejszy dokument prezentuje przykłady interesujących inicjatyw i pozytywnych zmian w edukacji, które powstały w reakcji na zamknięcie szkół podczas pandemii COVID-19 w 2020 r. i które wpisują się w tzw. [otwarte praktyki edukacyjne i otwarte zasoby edukacyjne](#).

Celem naszej pracy było zebranie informacji o najciekawszych i najskuteczniejszych inicjatywach otwartej edukacji, które mogą zainspirować i potencjalnie trwale zrewolucjonizować systemy edukacji zdalnej na całym świecie. Równie istotnym celem jest zainicjowanie dyskusji na temat roli, jaką odegrała otwarta edukacja w czasie pandemii oraz zaprezentowanie argumentów wspierających kształtowanie polityki publicznej.

Opisujemy inicjatywy z pięciu krajów – Grecji, Włoch, Polski, Urugwaju i Brazylii. W przypadku każdego kraju prezentujemy:

a) konkretne historie dotyczące szeroko rozumianej otwartej edukacji w pandemii, aby zachęcić do dyskusji i zainspirować. Każda inicjatywa jest powiązana z odpowiednią [rekomendacją UNESCO dotyczącą celu OZE](#);

b) reakcje rządów na pandemię i podjęte działania, także z punktu widzenia wykorzystania otwartej edukacji w nauczaniu zdalnym;

c) krótki opis działania systemów edukacyjnych przed pandemią.

Historia z Grecji:

- Współpraca zmienia wszystko – wspólnota praktyk w Grecji

Historie z Włoch:

- Jak otworzyć to, co zamknięte – „E-współpraca w szkole i poza nią”, czyli projekt MOOC Politechniki Mediolańskiej
- Dydaktyka bliskości – oferta Turynu dla rodziców i wychowawców/wychowawczyń

Historie z Polski:

- Zaproś mnie na swoją lekcję – oddolna inicjatywa wymiany i współpracy nauczycieli i nauczycielek z tysięcy polskich szkół
- Wolne Lektury – oddolna biblioteka cyfrowa odwiedzana w czasie pandemii przez 1,5 mln czytelników i czytelniczek miesięcznie
- Pistacja.tv – jak w czasie pandemii nauczyć miliony uczniów i uczennic matematyki
- Lekcje zdalne i Otwarta Sieć Edukacyjna – inicjatywy polskiego rządu

Historie z Urugwaju:

- Plan Ceibal i Portal Uruguay Educa – jak systematyczne budowanie narodowych repozytoriów OZE może pomóc w odpowiedzi na kryzys w edukacji zdalnej
- RedREA (Sieć OZE) – jak zapewnić ciągłość rozbudowy otwartych zasobów, które tworzą krajowe repozytoria

Historia z Brazylii:

- Aplikacje mobilne w edukacji – nauczycielki i nauczyciele otwarci na mobilną komunikację z uczniami i uczennicami

Kluczowe wnioski z badania sformułowane na podstawie zapisów dyskusji autorów i autorek raportu z działacz(k)ami otwartej edukacji podczas dwudniowych warsztatów w październiku 2020 r.:

a) Zasoby, instytucje i infrastruktura zbudowane z wykorzystaniem modelu otwartej edukacji zapewniają stabilne działanie systemów edukacyjnych.

b) Nauczycielki i nauczyciele stali na pierwszej linii frontu w czasie kryzysu edukacyjnego. Od pierwszych dni pandemii zawiązywały się sieci kontaktów nauczycieli/ek, którzy wykorzystywali dostępne im technologie komunikacyjne. Sieci te tworzyły i udostępniały zasoby dydaktyczne, a także zapewniały nauczyciel(k)om wzajemne wsparcie.

c) Oddolne inicjatywy wymagają wsparcia, aby mogły funkcjonować przez dłuższy czas. Instytucje publiczne muszą współpracować z inicjatywami nieformalnymi, aby zapewnić im trwałość i pomóc w ich rozwoju.

d) Wielu interesariuszy podjęło działania i wspierało edukację zdalną: organizacje pozarządowe, uniwersytety, władze miejskie. Ministerstwa edukacji muszą przyjąć wielopodmiotowy model zarządzania edukacją zdalną, który uwzględniłby to wsparcie.

e) Otwarta edukacja nie polega wyłącznie na dzieleniu się zasobami edukacyjnymi na otwartej licencji. W tym modelu działania wykorzystuje się również praktyki współpracy, tworzenia treści oraz sieci kontaktów i wzajemnego wsparcia, oparte na takich wartościach jak otwartość, solidarność i równość.

f) W czasie kryzysu edukatorzy i edukatorki oraz uczniowie i uczennice korzystali z wszelkich dostępnych technologii i zasobów. W dłuższej perspektywie czasowej nauczanie zdalne wymaga zapewnienia niezbędnej infrastruktury publicznej, usług i zasobów edukacyjnych.

g) Przepaść cyfrowa – brak dostępu do sprzętu i internetu oraz niewystarczające warunki do nauczania i uczenia się – w czasie pandemii uwydatniła się jeszcze bardziej.

Wstęp

Kontekst i forma

Niniejszy dokument prezentuje przykłady interesujących inicjatyw i pozytywnych zmian w edukacji, które powstały w reakcji na zamknięcie szkół podczas pandemii COVID-19 w 2020 r. i które wpisują się w tzw. otwarte praktyki edukacyjne i otwarte zasoby edukacyjne.

Opisujemy inicjatywy z pięciu krajów – Brazylii, Grecji, Polski, Urugwaju i Włoch. W przypadku każdego kraju prezentujemy:

- a) konkretne historie dotyczące szeroko rozumianej otwartej edukacji w pandemii, aby zachęcić do dyskusji i zainspirować. Cytujemy również osoby, które były zaangażowane w te inicjatywy. Każda inicjatywa jest powiązana z odpowiednią [rekomendacją UNESCO dotyczącą celu OZE](#);
- b) reakcje rządów poszczególnych krajów na pandemię i podejmowane działania, także z punktu widzenia wykorzystania otwartej edukacji w nauczaniu zdalnym;
- c) krótki opis działania systemów edukacji w Polsce, Urugwaju, Grecji, Włoszech i Brazylii przed pandemią;
- d) informacje na temat regulacji dotyczących otwartej edukacji w tych krajach.

Celem naszej analizy jest zebranie informacji o najciekawszych i najskuteczniejszych inicjatywach otwartej edukacji, które mogą zainspirować i potencjalnie trwale zrewolucjonizować systemy zdalnej edukacji na całym świecie. Równie ważnym celem jest dla nas zainicjowanie dyskusji na temat roli, jaką odegrała otwarta edukacja w czasie pandemii oraz zaprezentowanie argumentów wspierających kształtowanie polityki publicznej w zakresie otwartych praktyk edukacyjnych i otwartych zasobów edukacyjnych.

Grupą docelową dokumentu są osoby zaangażowane w promowanie polityki wspierającej otwartą edukację na świecie, przedstawiciele i przedstawicielki międzynarodowych oraz krajowych instytucji działających w obszarze edukacji, a także przedstawiciele i przedstawicielki ministerstw edukacji oraz edukatorki i edukatorzy.

Wybór materiału w niniejszej analizie jest bardzo subiektywny, ponieważ naszym zamierzeniem nie było stworzenie typowego raportu akademickiego. Nawet w głębokim

kryzysie możliwe jest podjęcie znaczących i skutecznych działań, a indywidualne historie, o wiele bardziej niż naukowe opracowania, mogą dostarczyć nam nowych rozwiązań i zastrzyku energii do działania.

We wszystkich opisanych przez nas historiach otwarta edukacja występuje w roli bohaterki podejmującej się zadania zapewnienia dostępu do edukacji uczniom i uczennicom szkół podstawowych oraz gimnazjów w sytuacji awaryjnej edukacji zdalnej. To, co różni jedną historię od drugiej, to wyzwania, z jakimi musi zmierzyć się nasza bohaterka i umiejętności, jakimi musi się wykazać w ich pokonywaniu.

Posługiwanie się metaforą „opowieści” skłania do uproszczeń i dopisania tym historiom szczęśliwego zakończenia. Zdajemy sobie jednak sprawę, że rzeczywistość jest od tego daleka, znacznie bardziej złożona, gdyż te same działania mogą być różnie oceniane, a przede wszystkim pozbawione „zakończenia”. Wręcz przeciwnie, gdy uporamy się z jednym wyzwaniem, na horyzoncie pojawiają się kolejne. Dlatego samo zbieranie i czytanie historii nie wystarczy. Nieustająco musimy zbierać i analizować nasze doświadczenia pod kątem tego, czego nas nauczyły i jak możemy wykorzystać zdobytą wiedzę w przewycięzaniu kolejnych kryzysów.d

Metodologia badania

W pierwszym etapie badania przygotowaliśmy ankietę, która została rozesłana do osób z całego świata, związanych z otwartą edukacją. Dzięki ankiecie zebraliśmy ogólne informacje na temat sytuacji w czasie pandemii w poszczególnych krajach, a także oddolnych i oddolnych inicjatyw podejmowanych w celu wspierania podczas zdalnego nauczania uczniów i uczennic, nauczycieli i nauczycielek, edukatorów i edukatorek oraz rodziców.

Drugim etapem badania była analiza odpowiedzi na pytania zawarte w kwestionariuszu (13 krajów), analiza raportu [Globalne spojrzenie na przerwy w edukacji z powodu pandemii COVID-19: Nawigacja w czasie niepewności i kryzysu](#), analiza opracowania [Wskazówki dotyczące otwartych praktyk edukacyjnych w czasie zamknięcia szkoły](#) oraz dokumentów opracowanych przez UNESCO. Analiza ta miała doprowadzić nas do wskazania najciekawszych inicjatyw otwartej edukacji podjętych w czasie pandemii COVID-19.

Bazując na wnioskach z badania, zdecydowaliśmy się wybrać inicjatywy z pięciu krajów – Brazylii, Grecji, Polski, Urugwaju i Włoch. W każdym z wybranych krajów skontaktowaliśmy

się z jedną lub dwoma osobami badającymi otwartą edukację, które wykorzystując metodę analizy źródeł wtórnych (*desk research*) i przeprowadzając wywiady z 2-3 nauczyciel(k)ami, opisały otwartą edukację w czasie pandemii oraz wybrane inicjatywy.

Po przygotowaniu pierwszych szkiców publikacji zorganizowaliśmy dwudniowe warsztaty, na których wraz z badacz(k)ami i grupą aktywistów i aktywistek otwartej edukacji z całego świata pracowaliśmy nad ostatecznym kształtem publikacji, wnioskami z zebranych historii, znaczeniem tych przykładów z perspektywy [rekomendacji UNESCO](#) w [sprawie otwartych zasobów edukacyjnych](#) oraz wykorzystaniem zebranych historii do działań rzeczniczych w obszarze otwartej edukacji. Wnioski z warsztatów zostały uwzględnione w treści i formie niniejszej publikacji.

Jak rozumiemy otwartą edukację?

Otwarta edukacja może oznaczać wiele różnych rzeczy dla różnych ludzi i organizacji, nie jest więc możliwe określenie ujednoczonej filozofii OE czy też afiliacji z jednym ruchem edukacyjnym. Istnieje jednak ogólna zgoda co do kluczowych wartości i dwóch filarów modelu OE: otwartych zasobów edukacyjnych (OZE) i otwartych praktyk edukacyjnych (OPE).

[Deklaracja Otwartej Edukacji z Kapsztadu](#) to dokument napisany w 2007 r. przez grupę liderów otwartej edukacji, często wskazywany jako istotny punkt odniesienia w poszukiwaniu definicji OE¹. Deklaracja określa fundament otwartej edukacji następującymi słowami: „każdy powinien mieć swobodę używania, dostosowywania, ulepszania i redystrybucji zasobów edukacyjnych bez żadnych ograniczeń”. Celem OE jest sprawienie, że edukacja będzie bardziej dostępna, a jednocześnie bardziej efektywna.

Tworzenie, udostępnianie i umożliwianie korzystania z otwartych zasobów edukacyjnych to kluczowe filary otwartej edukacji. [Creative Commons](#) definiuje OZE jako „materiały dydaktyczne, naukowe i badawcze, które są albo (a) dostępne w domenie publicznej, albo (b) licencjonowane w sposób, który zapewnia każdemu bezpłatne i wieczyste przechowywanie, przetwarzanie, poprawianie, ponowne wykorzystanie i redystrybucję zasobów (tzw. działania 5R)”².

---

¹ <https://www.capetowndeclaration.org/> [dostęp: 28.02.2021].

² <https://creativecommons.org/about/program-areas/education-oer/> [dostęp: 28.02.2021].

Otwarta edukacja to coś więcej niż tylko umożliwienie korzystania z treści. Równie ważne są praktyki i wartości, które pomagają nauczyciel(k)om oraz uczennicom i uczniom osiągnąć cele edukacyjne. Deklaracja Kapsztadzka wymienia otwarte technologie i otwarte dzielenie się praktykami nauczania jako inne ważne elementy otwartej edukacji.

W ostatnich latach obserwujemy rosnące znaczenie praktyk otwartej edukacji. Deklaracja Kapsztadzka wspomina o znaczeniu „tworzenia, używania, dostosowania i ulepszania otwartych zasobów edukacyjnych; stosowania praktyk edukacyjnych opartych na współpracy, odkrywaniu i tworzeniu wiedzy; zapraszania rówieśników i kolegów do zaangażowania się”.

Z jednej strony OZE mogą być wspierane przez otwarte technologie i otwarte praktyki, z drugiej – otwarte praktyki edukacyjne czerpią wiele z otwartych technologii, podejść pedagogicznych i otwartych zasobów edukacyjnych. Celem tych wzajemnie wspierających się działań jest stworzenie gruntu pod rozwój elastycznego podejścia do uczenia się opartego na współpracy³. Chcielibyśmy również podkreślić znaczenie współpracy jako kluczowej praktyki otwartej edukacji, która motywuje nauczycieli i nauczycielki oraz uczennice i uczniów do współtworzenia zasobów i wspólnego doświadczenia, wzajemnego wsparcia i dzielenia się wiedzą. Otwarta pedagogika to pokrewny termin, opisujący praktyki nauczania i uczenia się, które stosuje się przy użyciu OZE, korzystając z dostępnych dzięki nim uprawnień⁴.

---

³ <https://hewlett.org/strategy/open-education/> [dostęp: 28.02.2021].

⁴ <https://opencontent.org/blog/archives/4943> [dostęp: 28.02.2021].

Kluczowe wnioski

Poniższe wnioski zostały sformułowane na podstawie zapisów dyskusji autorek i autorów raportu z aktywist(k)ami otwartej edukacji podczas dwudniowych warsztatów w październiku 2020 r.

a) Zasoby, instytucje i infrastruktura zbudowane z wykorzystaniem modelu otwartej edukacji zapewniają stabilne działanie systemów edukacyjnych. Kraje mające repozytoria OZE lub społeczności stosujące praktyki oparte na wizji otwartej edukacji były lepiej przygotowane do awaryjnego przejścia na edukację zdalną.

-> Zobacz historie z Urugwaju, Polski i Włoch.

b) Nauczycielki i nauczyciele stali w pierwszej linii frontu na początku kryzysu edukacyjnego. Szybko powstały sieci nauczycielek i nauczycieli, wykorzystujące dostępne technologie komunikacyjne. Sieci te tworzyły i udostępniały zasoby dydaktyczne, a także zapewniały nauczyciel(k)om wzajemne wsparcie.

-> Zobacz historie z Brazylii, Polski i Grecji.

c) Inicjatywy oddolne wymagają wsparcia, aby mogły funkcjonować przez dłuższy czas. Instytucje publiczne muszą współpracować z inicjatywami nieformalnymi, aby zapewnić im trwałość i pomóc w rozwoju.

-> Zobacz historie z Grecji, Urugwaju i Polski.

d) Wielu interesariuszy podjęło działania i wspierało edukację zdalną: organizacje pozarządowe, uniwersytety, władze miejskie. Ministerstwa edukacji muszą przyjąć wielopodmiotowy model zarządzania edukacją zdalną, który uwzględniłby to wsparcie.

-> Zobacz historie z Włoch, Grecji, Polski, Urugwaju i Brazylii.

e) Otwarta edukacja nie polega wyłącznie na dzieleniu się zasobami edukacyjnymi na otwartej licencji. W tym modelu działania wykorzystuje się również praktyki współpracy, tworzenia treści oraz sieci kontaktów i wzajemnego wsparcia, oparte na takich wartościach jak otwartość, solidarność i równość.

-> Zobacz historie z Włoch, Grecji, Polski, Urugwaju i Brazylii.

f) W czasie kryzysu edukatorki i edukatorzy oraz uczennice i uczniowie korzystali z wszelkich dostępnych technologii i zasobów. W dłuższej perspektywie czasowej nauczanie zdalne wymaga zapewnienia niezbędnej infrastruktury publicznej, usług i zasobów edukacyjnych. Otwartość zasobów gwarantuje edukator(k)om oraz uczennicom i uczniom jasność w kwestiach prawnych.

-> Zobacz historie z Włoch, Grecji, Polski, Urugwaju i Brazylii.

g) Przepaść cyfrowa – brak dostępu do sprzętu i internetu, a także niewystarczające warunki do nauczania i uczenia się – w czasie pandemii uwydatniła się jeszcze bardziej. Szczególnie w obecnej sytuacji nie możemy zignorować potencjału otwartej edukacji, umożliwiającej sprawiedliwe i równe traktowanie wszystkich interesariuszy systemu oświaty poprzez zapewnienie podstawowego dostępu do treści oraz poprzez rozwijanie modeli edukacyjnych, które mają na celu ograniczenie nierówności i umożliwienie dostępu do edukacji zdalnej.

-> Zobacz historie z Włoch, Grecji, Polski, Urugwaju i Brazylii.

Historia z Grecji

Liczba ludności (2019): 10 724 599⁵

Grecja przeznaczająca na edukację 3,9% PKB⁶

---

⁵ www.statistics.gr [dostęp: 28.02.2021].

⁶ Na podstawie aktualnych danych udostępnionych przez Bank Światowy:
<https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL.GD.ZS?end=2017&locations=UY-PL-BR-IT-GR&start=2006>
[dostęp: 28.02.2021].

Współpraca zmienia wszystko – wspólnota praktyk w Grecji

<https://www.facebook.com/groups/837504746729916/>

#OZE #OPE #oddolna #współpraca #wzajemne #wsparcie

Zalecenie UNESCO (iv) wspieranie tworzenia modeli zrównoważonego rozwoju dla OZE

c) szerzenie i podnoszenie świadomości na temat innych modeli tworzenia wartości dodanej z wykorzystaniem OZE w różnych instytucjach i krajach, w których kładzie się nacisk na uczestnictwo, współtworzenie, wspólne generowanie wartości, partnerstwa lokalne, pobudzanie innowacji i łączenie ludzi w dążeniu do wspólnego celu⁷

Zawsze wierzyłam w otwartą edukację. Myślę, że najważniejszą lekcją jest uświadomienie sobie potrzeby, aby OE stało się integralną częścią naszego systemu edukacji nie tylko dlatego, że dostęp do otwartych zasobów edukacyjnych pomaga tworzyć angażujące zajęcia online. OE daje również konkretną wizję rozwiązywania problemów i stawiania czoła wyzwaniom – Lia, nauczycielka z Grecji, szkoła podstawowa, lipiec 2020 r.

OZE mogą ułatwiać zarówno wewnętrzną, jak i zewnętrzną współpracę między edukatorami i instytucjami, zarówno lokalnie, jak i na poziomie międzynarodowym, zapewniając jednocześnie sprawiedliwy dostęp do wiedzy i uczenia się – McGreal (2017).

Największą wspólnotą nauczycieli(ek) i edukatorów(ek) w Grecji, która obejmowała wszystkie poziomy i dziedziny edukacji, była społeczność na Facebooku utworzona 18 marca 2020 r. w odpowiedzi na decyzję o zamknięciu szkół wskutek wybuchu pandemii COVID-19, ogłoszoną przez Ministerstwo Edukacji (10 marca). Nazwa grupy to [Edukacja na odległość](#).

Głównym powodem utworzenia tej grupy była potrzeba solidarności i interakcji pomiędzy nauczyciel(k)ami i edukator(k)ami, chcącymi się wzajemnie wspierać w zadawaniu pytań i odpowiadaniu na kwestie związane z tworzeniem materiałów przeznaczonych do zdalnego nauczania w sytuacjach kryzysowych, z którymi nigdy wcześniej nie mieli do czynienia.

W ciągu niespełna miesiąca ponad 24 tys. osób (stan na 30 sierpnia 2020 – 30 tys. członków i członkiń) poprosiło o dostęp i zostało przyjętych do grupy, w ramach której można dzielić się wiedzą, otwartymi zasobami edukacyjnymi i praktykami oraz omawiać

⁷http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=49556&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html [dostęp: 28.02.2021].

kwestie licencjonowania, prywatności, bezpiecznej eksploracji internetu przez uczennice i uczniów oraz tworzenia polityki otwartej edukacji na poziomie krajowym.

Do grupy zostali zaproszeni urzędniczki i urzędnicy oświatowi, trenerzy i trenerki ICT oraz twórcy i twórczynie [Sieci Szkół Greckich](#). Było to odpowiedzią na początkowe obawy nauczycieli(ek) związane z brakiem umiejętności i doświadczenia w zakresie nauczania i uczenia się w środowisku online.

W krótkim czasie opracowano wiele dobrych praktyk, dając przykład nauczyciel(k)om, którzy wcześniej nie posiadali umiejętności i wiedzy w zakresie edukacji na odległość, nie wiedzieli, jak tworzyć własne materiały, dzięki którym mogliby bardziej efektywnie reagować na nowe wyzwania czasu pandemii. W ten sposób stworzono kulturę tworzenia treści w trybie szybkiego reagowania (*produsage*), promującą dzielenie się informacjami zwrotnymi i otwartymi praktykami, jak również społeczność o dużym zasięgu. Do końca kwietnia 2020 r. odnotowano 9 100 wpisów, które zainspirowały 89 tys. komentarzy i 940 tys. reakcji/polubień wystawionych przez członków i członkinie sieci z różnych dziedzin edukacji.

Zamieszczone wpisy spotkały się z natychmiastową reakcją społeczności, zazwyczaj omawiano i prezentowano wiele alternatywnych rozwiązań. Na pytania o to, jak używać narzędzi cyfrowych udzielano wysokiej jakości odpowiedzi. Niektóre osoby, oprócz dzielenia się istniejącymi tutorialami, podjęły inicjatywę tworzenia własnych, odpowiadając swoim kolegom i koleżankom z wyjątkowym zaangażowaniem, w duchu solidarności i wzajemnego szacunku.

Oprócz praktycznych „pytań i odpowiedzi” oraz rozbudowy bazy materiałów w ramach społeczności, omówiono inne kwestie – duże zainteresowanie wywołała polityka edukacyjna, jak również wsparcie psychologiczne udzielone uczennicom i uczniom w czasie lockdownu. Prowadzono dyskusje na temat kształcenia zdalnego, w ramach których wyrażano różne stanowiska krążące w społeczeństwie i publikowane w mediach. Publikacja doświadczeń, zastrzeżeń i sugestii edukatorów i edukatorek dostarczyła interesariuszom i urzędni(cz)kom systemu oświaty cennych informacji zwrotnych, jak również pomogła w określeniu dalszego kierunku działań i modyfikacji polityki edukacyjnej.

Administratorzy strony Sieci Szkół Greckich, jako podmiot aktywny na poziomie międzynarodowym w ramach współpracy i programów wymiany, podjęli inicjatywę poszerzenia granic swojej działalności i kontynuowania zapraszania swoich przyjaciół z całego świata do aktywnego uczestnictwa, wnoszenia wkładu do grupy i dzielenia się

doświadczeniami. W związku z tym, w czerwcu, gdy szkoły w Grecji były zamknięte, administratorzy strony zdecydowali się przetłumaczyć i dodać kluczowe etykiety strony w języku angielskim, zachęcając nowych członków i członkinie do międzynarodowego dialogu i wymiany OZE w celu dalszego rozwoju społeczności i zawiązywania szerszej współpracy.

Kluczowe korzyści:

- a) promowanie kultury dzielenia się,
- b) tworzenie treści w trybie szybkiego reagowania (*produsage*), które umożliwia wszystkim uczestni(cz)kom zarówno korzystanie z nowych informacji i wiedzy, jak i ich tworzenie
- c) podnoszenie świadomości na temat OZE i OPE dzięki temu, że edukatorzy i edukatorzy mogą promować wysokiej jakości kształcenie zdalne,
- d) solidarność i wzajemne wsparcie wśród edukatorek i edukatorów na rzecz zrównoważonego rozwoju i bogatych możliwości jakościowego kształcenia,
- e) praktyki integracyjne,
- f) tworzenie nowych repozytoriów otwartych zasobów i praktyk edukacyjnych (opartych zarówno na praktykach kuratorskich, jak i na praktykach typu *crowd-sourced* oraz *peer-reviewed*),
- g) wzbogacanie scenariuszy nauczania z wykorzystaniem ICT,
- h) rozwój zawodowy,
- i) sformułowanie zbiorowej opinii, która jako informacja zwrotna pomoże urzędni(cz)kom dostosować się do prawdziwych potrzeb realiów awaryjnej edukacji zdalnej i zaprojektować przyszłą politykę opartą na bardziej integracyjnych i otwartych standardach społeczności edukacyjnej.

Decyzje w sprawie edukacji na wczesnym etapie lockdownu – Grecja

Biorąc pod uwagę nową rzeczywistość, jaką przyniosła pandemia COVID-19, grecki rząd podjął proaktywne, ale ostrożne środki w celu ochrony społeczności szkolnej przed zagrożeniami zdrowotnymi. 10 marca 2020 r. przestały się odbywać zajęcia stacjonarne, a Ministerstwo Edukacji rozpoczęło prace nad aktualizacją istniejących cyfrowych repozytoriów szkolnych i [Sieci Szkół Greckich](#), tak aby wszyscy uczniowie i uczennice oraz nauczycielki i nauczyciele na poziomie podstawowym i średnim mogli uzyskać dostęp do repozytoriów, by prowadzić lekcje online, synchroniczne i asynchroniczne, tak płynnie i bezproblemowo, jak to tylko możliwe. Bezprecedensowa sytuacja spowodowana pandemią wymusiła zastosowania strategii awaryjnych, ponieważ nie było czasu na rozwój istniejącego

potencjału zasobów edukacyjnych. Do czasu, gdy oficjalne platformy internetowe zostały zaktualizowane tak, by mogły przyjąć dużą liczbę użytkowniczek i użytkowników, nauczyciele i nauczycielki, starając się nadażyć za programem nauczania, docierali do uczennic i uczniów za pośrednictwem poczty elektronicznej, zapewniając im wsparcie, wsparcie emocjonalne i materiały edukacyjne. Polegali na własnym sprzęcie technicznym i wcześniejszej wiedzy na temat tego, jak wykorzystać otwarte zasoby edukacyjne, przy czym wielokrotnie prywatnie ponosili dodatkowe koszty aktualizacji sprzętu czy nawet zakupu nowych urządzeń w celu zapewnienia niezawodności kontaktu z uczennicami i uczniami. W związku z zaistniałą sytuacją zaangażowano wszystkie dostępne środki w celu sprostania wyzwaniu edukacji w warunkach pandemii: komputery/internet, telefony komórkowe i tablety oraz telewizję edukacyjną (szczególnie w przypadku uczennic i uczniów szkół podstawowych). Wykorzystując darowizny, grecki rząd zapewnił każdej szkole minimalną liczbę tabletów, pokrywając w ten sposób najbardziej podstawowe potrzeby systemu edukacji. W szczególnej sytuacji znalazły się rodziny wielodzietne, które były zmuszone priorytetyzować potrzeby – dystrybuując sprzęt w zależności od tych najpilniejszych, zwłaszcza w przypadku starszych dzieci, które zdawały egzaminy na studia, pozbawiając innych dostępu do zdalnej edukacji. Edukacja na poziomie podstawowym była dodatkowo wspierana przez inicjatywę edukacyjnego serialu telewizyjnego, realizowaną pod nadzorem Ministerstwa Edukacji w ramach edukacji inkluzywnej.

Z pedagogicznego punktu widzenia, nauczanie zdalne w sytuacjach kryzysowych nie może zastąpić modelu nauczania bezpośredniego, ani nie jest równoznaczne z nauczaniem online. W ramach edukacji awaryjnej należy stosować dostępne praktyki pedagogiczne online, zapewniając wysoką jakość materiałów i używając sposobów oceny pracy uczennic i uczniów, które są dostosowane do wyjątkowych warunków. Rola rodziny w edukacji zdalnej na poziomie podstawowym i średnim okazała się niezwykle ważna, ponieważ rodzice stali się moderatorami i częścią procesu nauki swoich dzieci. Niezwykle istotna jest potrzeba interakcji na poziomach: uczeń–treści, uczeń–edukator oraz uczeń–uczeń. Ponadto w warunkach pandemii zaobserwowano zwiększoną potrzebę interakcji nauczycieli z rodzicami i wsparcia z ich strony.

Biorąc pod uwagę powyższe oraz nieprzewidywalność sytuacji w systemie edukacji w warunkach pandemii, jak również brak gotowości ze strony nauczycielek i nauczycieli oraz rodziców do efektywnego reagowania na nowe wymagania i oczekiwania uczennic i uczniów, stworzono grupy w mediach społecznościowych, aby zmniejszyć dystans komunikacyjny oraz umożliwić dzielenie się doświadczeniami i obawami. W ciągu około tygodnia ponad 24 tys. edukatorów(ek) i nauczycieli(ek) dołączyło do grupy. Ponadto, w

odpowiedzi na potrzeby związane z awaryjnym nauczaniem zdalnym, urzędniczek i urzędnicy zorganizowali dwudniowe seminarium online z udziałem ekspertek i ekspertów na temat edukacji na odległość, podczas którego analizowano nie tylko znaczenie planowania programu nauczania i samej edukacji, ale także pedagogikę w edukacji online. W ramach seminarium szeroko omawiano dobre praktyki i zorganizowano maraton tworzenia materiałów i modułów online w trybie 24/7. Pomysł dotarł do dużej liczby studentek i studentów, którzy zaangażowali się w projekt z ogromnym entuzjazmem. Zapoczątkowano sesje synchroniczne i asynchroniczne z wykorzystaniem wszystkich rodzajów technologii edukacyjnych, aby dostosować się do potrzeb interesariuszy systemu edukacji.

Narzędzia cyfrowe, z których korzystali edukatorzy i edukatorki, miały głównie charakter otwartego dostępu (*open access*). Zauważono, że ich darmowa edycja nie zawsze zaspokajała potrzeby użytkowników i użytkowniczek. Oficjalne platformy do sesji asynchronicznych wspierane przez [Sieć Szkół Greckich](#) to „e-class” i „e-me”. Pozwalają one nauczyciel(k)om tworzyć moduły, zapraszać uczennice i uczniów, przysyłać pliki i materiały, tworzyć quizy i zadawać zadania domowe. Dają również możliwość korzystania z czatów asynchronicznych i wymiany e-maili. Studentki i studenci oraz nauczycielki i nauczyciele mogą uzyskać dostęp do tych platform, uwierzytelniając swój profil przez [Sieć Szkół Greckich](#) za pomocą unikalnych danych. W przypadku sesji synchronicznych greckie Ministerstwo Edukacji wykorzystowało platformę Cisco Webex. Aby rozpocząć zajęcia, nauczycielki i nauczyciele korzystają z unikalnego linku, pod którym znajduje się wirtualna sala konferencyjna. Ze względu na bezpieczeństwo danych osobowych wyłączono możliwość nagrywania sesji. Aby wziąć udział w zajęciach, uczennice i uczniowie muszą poprosić o zgodę na udział w sesji. Uczennice i uczniowie odpowiedzieli na to wyzwanie przeważająco pozytywnie w zależności od poziomu umiejętności cyfrowych, głównie ze względu na potrzebę socjalizacji i utrzymywania kontaktu ze społecznością szkolną i przyjaciółmi podczas lockdownu. Okazało się, że w obliczu wyzwań nowej rzeczywistości uczennice i uczniowie szkół średnich rozwinęli nowe umiejętności cyfrowe w asynchronicznych środowiskach nauczania, ucząc się we własnym tempie i w dowolnie wybranym przez siebie czasie, co nie było wcześniej praktykowane. Ponadto zaobserwowano, że asynchroniczny model nauki online poprawił wyniki uczennic i uczniów z dysleksją, niską samooceną i osiągających słabe wyniki w nauce bezpośredniej, dzięki temu że mogli skorzystać z pełnej gamy możliwości spersonalizowanego i różnorodnego trybu nauczania poprzez narzędzia cyfrowe.

Przepaść cyfrowa, jak również brak sprzętu i dostępności internetu były głównym czynnikiem hamującym edukację w lockdownie we wszystkich typach gospodarstw domowych. 24%

uczennic i uczniów szkół podstawowych i średnich w Grecji nie ma dostępu do internetu. W związku z tym greckie Ministerstwo Edukacji zdecydowało, że lekcje nie będą obejmować nowego materiału, zamiast tego postanowiono ograniczyć zakres merytoryczny do powtórzenia dotychczasowych treści, z wyjątkiem sytuacji, w których wszyscy uczniowie i uczennice w klasie mają dostęp do wymaganych materiałów. Utrudnieniem jest to, że znaczna część nauczycieli i nauczycielek, nie posiadając odpowiedniego doświadczenia i przygotowania pedagogicznego w kształceniu online, kierując się dobrem uczennic i uczniów, rozpoczęło prowadzenie lekcji imitujących kształcenie bezpośrednie, nieumiejętnie przy tym dysponując zakresem materiałów lekcyjnych.

Historie z Włoch

Liczba ludności (2020): 60 317 116⁸

Włochy przeznaczają na edukację 4,0% PKB⁹

---

⁸ www.istat.it [dostęp: 28.02.2021].

⁹ Na podstawie aktualnych danych udostępnionych przez Bank Światowy:
<https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL.GD.ZS?locations=UY> [dostęp: 28.02.2021].

1. Jak otworzyć to, co zamknięte – „E-współpraca w szkole i poza nią”, czyli projekt MOOC Politechniki Mediolańskiej

https://www.dol.polimi.it/wp-content/uploads/2020/03/E-collaboration_sillabo.pdf

#OZE #OPE #współpraca #wzajemne #wsparcie #uniwersytet

Zalecenie UNESCO (iii) promocja OZE zgodnie z zasadą inkluzywności i sprawiedliwości

a) zapewnienie dostępu do OZE, które w najbardziej odpowiedni sposób odpowiadają zarówno potrzebom i sytuacji materialnej uczennic i uczniów, jak i celom edukacyjnym kursów lub przedmiotów, w ramach których są one udostępniane¹⁰.

Nauczyłem się, że dzielenie się doświadczeniami zwiększa wiedzę osobistą i zbiorową. Sam zrobiłem coś, czego nigdy wcześniej nie robiłem. Miałem możliwość poznać wiele różnych platform i czerpię mnóstwo korzyści z projektu MOOC. Jestem naprawdę podekscytowany. Kto by pomyślał, że w tydzień stworzę trzy filmy, wykorzystując umiejętności nabyte w ciągu około miesiąca od rejestracji, eksperymentując i rzucając się na wyzwania, o których nigdy nie śmiałem marzyć? – nauczyciel z Włoch.

[DOL MOOC](#) jest projektem [Hypermedia Laboratorium Open Center Politechniki Mediolańskiej](#) zorganizowanym w ramach internetowych studiów magisterskich w zakresie technologii nauczania i jest poświęcony wykorzystaniu nowych technologii w edukacji. Projekt realizowany jest w trybie nauki online i jest odpowiedzią na ogromne zapotrzebowanie w zakresie szkoleń, dostępnych w dowolnym miejscu i czasie.

MOOC jest pochodną płatnego kursu, stworzonego na Politechnice Mediolańskiej przed kryzysem COVID-19. Kurs został udostępniony bezpłatnie w marcu 2020 r., aby wesprzeć szkoły w trudnych czasach pandemii. Najważniejszym celem projektu MOOC było rozwinięcie u uczestniczek i uczestników podstawowych kompetencji do zarządzania projektami e-learningowymi i e-współpracy oraz zachęcenie do pozytywnego podejścia do otwartej edukacji.

W pierwszej edycji projektu wzięło udział około 2 250 uczestniczek i uczestników. Później organizatorzy projektu uznali, że konieczne jest dalsze prowadzenie kursu wśród

---

¹⁰ http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=49556&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html [dostęp: 28.02.2021].

nauczycielek i nauczycieli i i projekt został wznowiony – w kolejnej edycji osiągnięto liczbę **3 660 subskrybentek i subskrybentów**.

Projekt MOOC zawierał następujące moduły:

- a) rozwiązania w zakresie e-learningu i e-współpracy dla szkół,
- b) narzędzia otwartego oprogramowania (*open source*) do nauczania,
- c) technologie umożliwiające prowadzenie dodatkowych zajęć dydaktycznych poza budynkiem szkoły i godzinami otwarcia.

Projekt został zrealizowany w wyjątkowy sposób, ponieważ pozwalał na wybór pomiędzy rozwiązaniami e-learningowymi a narzędziami [Open Source](#). Edukator odwiedzał fora i inicjował gry integracyjne, różnego rodzaju aktywności, pogłębione refleksje, jednocześnie koncentrując się na zasobach modułu nauczania w środowisku pracy w chmurze. W ramach nauki umożliwiono dostęp do Biblioteki Zasobów Uzupełniających, gdzie użytkownicy i użytkownicy mogli skorzystać z ogromnego zbioru artykułów, stron internetowych, narzędzi i zasobów oprogramowania pogrupowanych według tematów lub modułów DOL.

Opinie uczestniczek projektu MOOC:

Nauczyłam się, że... dzielenie się jest siłą, która nas połączyła w tym trudnym okresie. Było mi zdecydowanie łatwiej poprosić o pomoc i wyrazić wątpliwości czy obawy podczas naszych wspólnych dyskusji. Nauczyłam się, że... wspaniale żeglowaliśmy po wzburzonym morzu. Dowiedziałam się, że... my, nauczycielki i nauczyciele, jesteśmy niewyczerpanym źródłem siły i pomysłów. Dowiedziałam się, że... bardzo podobał mi się ten kurs. Dziękuję! – nauczycielka z Włoch.

Dzięki temu kursowi odkryłam niezwykle sposoby nauczania i materiały dla studentów. Materiał, który nam przekazano jest naprawdę obszerny i cenny. Tak wiele do myślenia na temat nowych metod nauczania i interpretacji. Będę cenić to, co zdobyłam! – nauczycielka z Włoch.

2. Dydaktyka bliskości – oferta Turynu dla rodziców oraz wychowawców i wychowawców

<http://www.comune.torino.it/servizieducativi/risorse/index.html>

#repozytorium #OZE #OPE #współpraca #samorząd miejski #wzajemne wsparcie

Zalecenie UNESCO (iii) promocja OZE zgodnie z zasadą inkluzywności i sprawiedliwości

d) wdrożenie inwestycji publicznych i zachęcanie do inwestycji prywatnych w infrastrukturę ICT oraz łącza szerokopasmowe, a także inne mechanizmy, w celu zapewnienia szerszego dostępu do OZE, w szczególności dla społeczności o niskich dochodach, społeczności wiejskich i miejskich¹¹.

[Dydaktyka Bliskości](#) – strona internetowa z ogólnodostępnymi zasobami edukacyjnymi została stworzona podczas lockdownu spowodowanego wybuchem pandemii COVID-19, wiosną 2020 r., w celu zapewnienia rodzinom zasobów edukacyjnych wspierających edukację dzieci. Materiały zostały opracowane w ramach Zintegrowanego Systemu Usług Edukacyjnych Turynu. Wraz z pozostałymi zasobami online materiały te są i będą dostępne i aktualizowane dla rodzin, nauczycielek i nauczycieli oraz wychowawców i wychowawców.

Strona [dydaktyki](#) to inicjatywa [Wydziału Edukacji i Budynków Szkolnych Urzędu Miasta Turynu](#) powstała z pomysłu Eleonory Pantò w pierwszych gorączkowych dniach szkolnego lockdownu. Stronę stworzono, aby opublikować zbiór linków do zasobów edukacyjnych przydatnych dla szkół, nauczycielek i nauczycieli, którzy musieli wymyślać nowe metody nauczania, a także dla rodzin i uczennic i uczniów. Głównym celem tej inicjatywy było zapewnienie natychmiastowego wsparcia szkołom, nauczycielom i wszystkim innym podmiotom. Celem drugorzędym było pokazanie uczennicom i uczniom, „że nauczyciele nie zniknęli i że myślą o swoich dzieciach”. Wśród zasobów zamieszczonych na stronie internetowej znalazły się historie stworzone przez dzieci i nauczyciel(k)i. Tworzeniu zasobów towarzyszyły praktyczne inicjatywy, takie jak zorganizowanie zbiórki komputerów, które zostały rozdane mniej zamożnym uczennicom i uczniom, oraz zawarcie umów z operatorami w celu zapewnienia darmowego dostępu do internetu. Wszystkie powyższe działania zrealizowano we współpracy z miastem Turyn, a także lokalnymi uniwersytetami oraz Wydziałem Edukacji i Budynków Szkolnych Urzędu Miasta Turynu.

---

¹¹ <https://en.unesco.org/themes/building-knowledge-societies/oer/recommendation> [dostęp: 28.02.2021].

Zawartość strony jest – w przypadku zasobów wewnętrznych – w całości przeznaczona dla grupy wiekowej 0–6 lat, większość materiałów to filmy, ale dostępne są również teksty. Sekcje podzielone są na historie stworzone przy udziale dzieci i przez dzieci, historie wideo, zadania do wykonania w domu, gry, porady dla rodziców oraz dwa podręczniki do komunikacji wspomagającej. Jeśli chodzi o zasoby zewnętrzne, materiały zawierają zestaw linków do sprawdzonych stron podzielonych według grup wiekowych: 0–6, 6–14+ oraz bez ograniczeń wiekowych. Według danych statystycznych w marcu i kwietniu 2020 r. strona liczyła ponad 50 tys. użytkowników i użytkowniczek.

[Torino City Love](#) to turyńska inicjatywa łącząca wszystkie firmy, które chciały udostępnić treści cyfrowe lub usługi dla miasta, firm i szkół. Inicjatywa wzbudziła ogromne zainteresowanie wśród przedsiębiorstw.

Wraz z Departamentem Innowacji Turynu, osoby zaangażowane w inicjatywę Torino City Love opracowały Zintegrowany System Usług Edukacyjnych Turynu oraz inne projekty, takie jak wirtualne wizyty za pośrednictwem Microsoft Teams w miejskich ogrodach i wizyty w muzeach 3D. Działania te były również częścią [Edu-Lab](#), innego projektu Torino City Love, mającego na celu promowanie innowacyjnego nauczania.

Decyzje w sprawie edukacji na wczesnym etapie lockdownu – Włochy

Włochy były jednym z pierwszych krajów w Europie dotkniętych kryzysem pandemii COVID-19. Poniższa relacja opiera się na oficjalnych komunikatach i publikacjach prasowych, jednak według naszych badań poziom niestabilności sytuacji był tak wysoki, że rzeczywiste doświadczenia z tamtego okresu dotyczące systemu edukacji różnią się znacznie w zależności od świadków („To był jeden wielki bałagan”).

Między 21 a 23 lutego 2020 r. Włochy wprowadziły ścisłą kwarantannę w północnych regionach po wykryciu skupiska przypadków wirusa w Lombardii. Restrykcje objęły zamknięcie szkół i uniwersytetów w najbardziej dotkniętych obszarach¹². 22 lutego w całym kraju zawieszono wszystkie wyjazdy edukacyjne do lokalizacji położonych we Włoszech i za granicą¹³. Do początku marca zajęcia edukacyjne były zawieszane sukcesywnie w innych regionach dotkniętych wirusem. W internecie krążyło wiele dezinformacji i fake newsów, również tych związanych z systemem edukacji. Włoskie Ministerstwo Edukacji zaapelowało, aby „nie brać pod uwagę żadnych wiadomości dotyczących szkół, które nie są potwierdzone

¹²

<https://abcnews.go.com/International/hundreds-chinese-inmates-infected-coronavirus-outbreak-spreads-prisons/story?id=69120484>; <https://www.ft.com/content/2f937640-5621-11ea-abe5-8e03987b7b20> [dostęp: 28.02.2021].

¹³<https://www.miur.gov.it/web/guest/-/coronavirus-azzolina-stop-visite-didattiche-e-viaggi-istruzione-italia-e-estero> [dostęp: 28.02.2021].

przez oficjalne źródła”¹⁴.

2 marca 2020 r. włoskie Ministerstwo Edukacji uruchomiło [stronę internetową wspierającą nauczanie na odległość](#). 4 marca 2020 r. rząd włoski nakazał zamknięcie wszystkich szkół i uniwersytetów w całym kraju na dwa tygodnie, po tym jak w kraju odnotowano 100 pierwszych zgonów z powodu epidemii¹⁵.

16 marca rząd dał „zielone światło przeznaczaniu dalszych środków na rzecz pracy zwinnej”, przy czym szkoły pozostały otwarte jedynie w przypadku zajęć, które musiały zostać przeprowadzone w trybie pilnym – natomiast obecność personelu pomocniczego, technicznego i administracyjnego miała być zapewniona tylko w przypadkach ścisłej konieczności, zgłoszonych przez dyrektorów szkół¹⁶.

17 marca włoskie Ministerstwo Edukacji stworzyło i rozpowszechniło hashtag #LaScuolaNonSiFerma (szkoła się nie zamyka), aby ożywić dzielenie się historiami dobrych praktyk i nawiązać kontakt z instytucjami szkolnymi – „to historie opowiadające o wytrzymałości, solidarności, wyrażające wolę szkoły, aby iść naprzód, nawet w tak trudnym i nieprzewidywalnym czasie”.

13 maja Lucia Azzolina, włoska minister edukacji, ogłosiła, że szkoły pozostaną zamknięte do września 2020 r.

Dzień przed pandemią – krótka charakterystyka włoskiego systemu edukacji

Podstawowe informacje o systemie edukacji

We Włoszech szkoły publiczne są bezpłatne co najmniej od pierwszej klasy szkoły podstawowej do ostatniej klasy szkoły średniej. Szkoły te są zarządzane centralnie przez Ministerstwo Edukacji (MIUR). Rodziny zazwyczaj muszą płacić za posiłki, jeśli ich dzieci zostają w szkole na obiad, ale zazwyczaj jest to przystępna kwota (ok. 500 EUR rocznie). Średnie wydatki na podręczniki w roku szkolnym 2019–2020 szacowane są na około 286 EUR w pierwszej klasie szkoły średniej, 111 EUR w drugiej klasie, 127 EUR w trzeciej klasie. W szkole podstawowej wszystkie podręczniki są bezpłatne i można je otrzymać w

---

¹⁴<https://www.miur.gov.it/web/guest/-/coronavirus-attenersi-a-notizie-ufficiali-no-a-circolazione-di-informazioni-non-verifycate> [dostęp: 28.02.2021].

¹⁵ <https://www.miur.gov.it/web/guest/-/universita-manfredi-fino-al-15-marzo-sospensione-attivita-didattiche> [dostęp: 28.02.2021].

<https://www.miur.gov.it/web/guest/-/coronavirus-azzolina-attivita-didattiche-sospese-fino-al-15-marzo> [dostęp: 28.02.2021].

¹⁶

<https://www.miur.gov.it/web/guest/-/coronavirus-azzolina-via-libera-a-ulteriori-misure-per-il-lavoro-agile-scuole-aperte-solo-in-caso-di-attivita-indifferibili> [dostęp: 28.02.2021].

każdej księgarni, natomiast lista z obowiązkowymi podręcznikami jest opracowywana przez gminę i są one dostarczane bezpośrednio przez szkołę w pierwszych dniach roku szkolnego.

Zgodnie z Platformą Polityk Krajowych Agencji Wykonawczej ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego (EACEA) Komisji Europejskiej¹⁷, podmiotami odpowiedzialnymi za ogólną administrację edukacji we Włoszech na poziomie krajowym w odpowiednich dziedzinach są Ministerstwo Edukacji i Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego i Badań Naukowych.

Ministerstwo Edukacji dysponuje siecią zdecentralizowanych biur (Regionalne Biura Szkolne – USR), które odpowiadają za wdrażanie przepisów ogólnych, jak również przestrzeganie minimalnych wymagań i standardów w każdym regionie Włoch.

Regiony Włoch ponoszą wspólną odpowiedzialność wraz z państwem w niektórych sektorach systemu edukacji (np. organizacja wczesnej edukacji, kalendarz szkolny, rozmieszczenie szkół na terytorium regionu, prawo do kontynuowania nauki na wyższym poziomie edukacji). Regiony mają wyłączne kompetencje ustawodawcze w zakresie organizacji regionalnego systemu kształcenia i szkolenia zawodowego.

Władze lokalne są odpowiedzialne za zarządzanie infrastrukturą edukacyjną na poziomie lokalnym (np. utrzymanie pomieszczeń, łączenie lub zakładanie szkół, przewóz uczennic i uczniów) od wczesnej edukacji do szkoły średniej II stopnia.

Szkoły mają dużą autonomię: same ustalają programy nauczania, poszerzają ofertę edukacyjną, organizują nauczanie (zajęcia stałe i pozalekcyjne). Co trzy lata szkoły opracowują własny, trzyletni plan edukacyjny.

Otwarta edukacja w dokumentach, strategiach i regulacjach

Na poziomie makropolityki otwarte zasoby edukacyjne są uwzględnione jako element krajowej polityki digitalizacji w szkołach i są realizowane w niektórych inicjatywach regionalnych. Jednocześnie jednak szkolnictwo wyższe we Włoszech nie ma ani specjalnej polityki dotyczącej otwartych zasobów edukacyjnych, ani nie wspomina o otwartych zasobach edukacyjnych w istniejących inicjatywach polityki publicznej.

W 2010 r. CRUI (Konferencja Rektorów Uniwersytetów Włoskich) rozpoczęła działania na rzecz otwartych zasobów edukacyjnych i przeprowadziła ankietę we współpracy z włoskim

---

¹⁷ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/italy_en [dostęp: 28.02.2021].

stowarzyszeniem wydawców i stowarzyszeniem praw autorskich, mającą na celu zrozumienie stanu wiedzy na temat zarządzania prawami własności intelektualnej dla e-learningu w tym kraju. Badanie wykazało, że ekosystem otwartych zasobów edukacyjnych jest raczej słabo rozwinięty – wyniki pokazały, że jedynie 14% ankietowanych uczelni używa licencji Creative Commons, 5% posiada politykę OpenCourseWare, a 28% zezwala na ponowne wykorzystanie swoich zasobów poza uczelnią. Natomiast aż 90% respondentów i respondentek zadeklarowało chęć wykorzystania otwartych zasobów edukacyjnych w swoich kursach (Tammaro 2015, NAscimbeni 2020).

Włoskie ustawodawstwo przewiduje korzystanie z otwartych zasobów edukacyjnych zgodnie z załącznikiem do Decreto Ministeriale 781/2013 (dekret ministerialny), wyraźnie przewidując wykorzystanie „treści nabytych lub dostępnych w internecie lub wytworzonych dzięki indywidualnej lub wspólnej pracy nauczycielek i nauczycieli, ewentualnie również dzięki zaangażowaniu uczennic i uczniów. Szczególnie ważną rolę w tej dziedzinie odgrywają otwarte zasoby edukacyjne (OZE), których wytwarzanie i wykorzystanie zamierzamy promować”. Dekret, który dotyczy głównie podręczników i podręczników cyfrowych, jest dostępny w internecie (tylko w języku włoskim):

https://www.istruzione.it/allegati/decreto_libri_digitali.pdf.

Wyciąg z załącznika do dekretu, punkt 1:

Przy definiowaniu funkcjonalności platform online oraz metod ich użytkowania należy uwzględnić następujące kwestie:

- 1) Funkcjonalności platform online są w dużym stopniu uzależnione od ewolucji technologicznej i do tej pory nie były przedmiotem wystarczającej uwagi.
- 2) Do tej pory różni dostawcy treści tworzyli różne platformy, często były one nieinteroperacyjne i umożliwiały ograniczony dostęp ogółowi użytkowników i użytkowniczek.
- 3) Trudno oczekiwać, aby uczennice i uczniowie oraz nauczycielki i nauczyciele byli zmuszeni do codziennego korzystania z wielu różnych platform, które często pokrywają się pod względem funkcjonalności i oferowanych narzędzi, ale przyjmują w tym zakresie różne interfejsy, konwencje i metody obsługi.
- 4) Na obecnym etapie nie jest jednak prawdopodobne, aby można było stworzyć jedną kompletną platformę, biorąc również pod uwagę, że w sytuacji szczególnie szybkiej i często nieprzewidywalnej ewolucji technologicznej mogłoby to zagrozić rozwojowi innowacyjnych funkcjonalności takiej platformy.

Z powyższych względów ministerstwo uważa, że konieczne jest – poprzez utworzenie technicznej grupy eksperckiej – podjęcie wspólnych wysiłków przez wydawców i dostawców

treści, szkoły, uniwersytety, stowarzyszenia nauczycielek i nauczycieli zajmujących się innowacjami dydaktycznymi w celu opracowania ram dla wspólnego, otwartego, interoperacyjnego i rozszerzalnego oprogramowania, zgodnie z aktualnym stanem wiedzy i najlepszymi praktykami międzynarodowymi w tej dziedzinie. Ministerstwo zobowiązuje się do wspierania tych wysiłków poprzez odpowiednie inicjatywy. Zachęca też wszystkie podmioty zaangażowane w rozwój platform do rozważenia – także w celu ochrony poczynionych z czasem inwestycji – potrzeby pracy z wykorzystaniem otwartych i interoperacyjnych narzędzi i standardów, tak aby zintegrować funkcjonalności wdrożone w ramach wspólnych działań.

Przypominamy również, że każdy rodzaj danych osobowych i każdy sposób śledzenia aktywności rejestrowany na platformach online musi być dostępny dla nauczycielek i nauczycieli oraz uczennic i uczniów oraz musi być zarządzany zgodnie z obowiązującymi przepisami dotyczącymi prywatności i ochrony danych osobowych.

Punkt 3: „Aspekty pedagogiczne” (fragment):

Charakterystykę pedagogiczną cyfrowych treści nauczania, które mają być wykorzystywane w szkołach na wszystkich poziomach i stopniach, zarówno w odniesieniu do podręcznika, jak i uzupełniających treści, można podsumować w następujący sposób:

„(...) sprzyjać otwartemu podejściu do nauki, do korzystania z nowych form komunikacji cyfrowej i do wykorzystywania ich jako narzędzi i nośników formatywnej interakcji (uczenia się w społeczności) oraz otwartości na formy ponadsektorowej agregacji treści, także inne niż grupa klasowa”.

Niestety na poziomie instytucjonalnym odnotowujemy niewiele przykładów wyżej opisanych działań, choć istnieje wiele lokalnych oraz indywidualnych inicjatyw działających w tym kierunku.

Infrastruktura i repozytoria cyfrowe

Przed wybuchem pandemii włoscy nauczyciele i nauczycielki oraz uczennice i uczniowie mogli korzystać z materiałów edukacyjnych w kilku repozytoriach internetowych. Jednym z nich była [Scuolaonline](https://scuolaonline.istruzione.it/), która zapewnia dostęp do ponad 800 zasobów z różnych przedmiotów, dostosowanych do różnych poziomów włoskiego systemu szkolnictwa i dostępnych do pobrania bez konieczności rejestracji. Z punktu widzenia praw autorskich platforma online pozwala nauczyciel(k)om na korzystanie z treści w niekomercyjnych celach

edukacyjnych i naukowych, ale jednocześnie wszystkie treści na platformie są chronione prawem autorskim, co uniemożliwia remiks zasobów. Chociaż we Włoszech na poziomie szkoły podstawowej wszystkie podręczniki są dostępne za darmo, nie są one dostępne online. Wersja online podręczników zostanie udostępniona w najbliższych latach.

Podsumowując, przepaść cyfrowa nadal stanowi ważny problem we włoskim systemie edukacji. Zwłaszcza w niektórych regionach, gdzie na przykład łącza światłowodowe nie są jeszcze dostępne lub w górach, gdzie sygnał telefoniczny jest słaby. Podczas lockdownu wielu uczniów i uczennic musiało śledzić wykłady za pomocą smartfonów, ponieważ komputery w rodzinach, jeśli były dostępne, były wykorzystywane przez rodziców do pracy zdalnej. Pogodzenie potrzeb i wymogów pracy zdalnej i zdalnego nauczania jest kolejnym dużym problemem, nie tylko we Włoszech, wykraczającym poza samo używanie komputerów i telefonów. W niektórych włoskich rodzinach rodzice musieli zatrudnić opiekunkę, by zajmowała się dziećmi w czasie, gdy rodzice pracowali (zwłaszcza ci, którzy mimo pandemii musieli chodzić do biura, sklepu czy fabryki). Rząd przewidział dla nich premie finansowe, ale nie było je łatwo uzyskać.

Historie z Polski

Liczba ludności (2019): 38 386 000¹⁸

Polska przeznaczająca na edukację 4,9% PKB (2019)

---

¹⁸ Główny Urząd Statystyczny, *Ludność. Stan obecny, struktura i ruch naturalny w przekroju geograficznym w 2019 r.*

Zaproś mnie na swoją lekcję – oddolna inicjatywa wymiany i współpracy nauczycielek i nauczycieli z tysięcy polskich szkół

<https://www.facebook.com/groups/232873317780219/>

#OPE #oddolna #współpraca #wzajemne wsparcie

Zalecenie UNESCO (iv) wspieranie tworzenia modeli zrównoważonego rozwoju dla OZE

c) szerzenie i podnoszenie świadomości na temat innych modeli tworzenia wartości dodanej z wykorzystaniem OZE w różnych instytucjach i krajach, w których kładzie się nacisk na uczestnictwo, współtworzenie, wspólne generowanie wartości, partnerstwa lokalne, pobudzanie innowacji i łączenie ludzi we wspólnym celu¹⁹.

„Zaproś mnie na swoją lekcję” to oddolna inicjatywa nauczycielek i nauczycieli zorganizowana za pośrednictwem [grupy na Facebooku](#) polegająca na wzajemnym zapraszaniu się i prowadzeniu zdalnych lekcji przez innych nauczycieli, nauczycielki lub ekspertów, ekspertki.

Projekt powstał spontanicznie z inicjatywy Irminy Żarskiej i Magdaleny Krajewskiej. Początkowo miał być miejscem skupiającym niewielką grupę nauczycielek i nauczycieli, którzy chcieli zapraszać się wzajemnie na lekcje online w szkołach, aby urozmaicić zajęcia i ożywić formułę edukacji zdalnej. Zamiast prowadzić lekcje samodzielnie, trzymając się sztywno podręcznika, zapraszani są eksperci i ekspertki z danych dziedzin oraz nauczycielki i nauczyciele pasjonujący się daną tematyką, którzy wykorzystując swoją wiedzę i doświadczenie, przedstawiają uczniom i uczniom omawiany temat.

Grupa przyjęła zasadę dzielenia się między sobą jak największą liczbą lekcji, tzn. przyjmowania i oferowania podobnej liczby lekcji. Członkinie i członkowie grupy przyjęli określenia „lekcjobiorca” i „lekcjodawca”, które, choć żartobliwe, zostały dobrze przyjęte jako opisujące rolę nauczycieli i nauczycielek w danej sytuacji.

Wyszło bardzo szybko, że to jest też bardzo ciekawe doświadczenie z punktu widzenia nauczycieli, bo do akcji włączyło się wielu takich nauczycieli, których my znamy z różnych konkursów – Nauczyciel Roku, z popularnych stron na Facebooku czy autorów różnych publikacji. I to było świetne poobserwować jak oni łapią kontakt z uczniem, jak oni prowadzą lekcje. To było bardzo ciekawe. Bo oczywiście nauczyciel może mówić dużo o tym, jak

¹⁹ <https://en.unesco.org/themes/building-knowledge-societies/oer/recommendation> [dostęp: 28.02.2021].

prowadzi lekcje, ale dopiero kiedy zobaczysz, jak to naprawdę wygląda, możesz stwierdzić, czy to Ci odpowiada – Irmina Żarska, nauczycielka z Polski.

Na lekcjach często realizuje się dokładnie te same zagadnienia, które były ujęte w planie rocznym, z tą różnicą, że zamiast zaglądać do podręcznika uczniowie i uczennice mogą realizować program na spotkaniu z ekspert(k)ami.

W krótkim czasie do grupy zaczęło dołączać wiele nauczycielek i nauczycieli, a po około dwóch tygodniach liczyła ona już ponad tysiąc osób. Obecnie (stan na 16 września 2020 r.) grupa liczy ponad 4 400 użytkowniczek i użytkowników.

Pomysłodawczynie grupy, chcąc docenić najaktywniejsze osoby, z czasem ustanowiły tytuł „lidera projektu”, który przyznają najbardziej aktywnym nauczyciel(k)om w grupie. Grupa wypracowała również spójną identyfikację wizualną, stworzoną przez jej członkinie.

W ramach inicjatywy przeprowadzono około 1,5 tys. lekcji online (stan na 30 lipca 2020 r.). Pomysł trafił do mediów edukacyjnych i ogólnopolskich, a także zainspirował nauczyciel(k)i spoza grupy.

Propozycji na poprowadzenie lekcji obecnie [rozmowa z 30 lipca 2020 r.] jest 300. Włączyło się do tego naprawdę mnóstwo osób, wcale już nie tylko naszych znajomych. To było dla mnie trochę szokujące, bo my wcale nie planowałyśmy jakiejś dużej oddolnej inicjatywy. Chciałyśmy tylko uporządkować nasze lekcje w tym gronie, w którym się znamy – Irmina Żarska, nauczycielka z Polski.

Post jednej z uczestniczek projektu:

Bardzo dziękuję za ten projekt, dzięki któremu mogłam poznać mnóstwo zaangażowanych uczniów i uczennic, nauczycielek i nauczycieli. Ciszę się, że pozwoliliście, żebym mogła pokazać w Waszych szkołach, czym jest wolontariat hospicyjny. Odwiedziłam 20 różnych szkół, byłam prawie w każdym zakątku Polski, odpowiadając na różne pytania, nie ruszając się z mojego pokoju – nauczycielka z Polski.

Wolne Lektury – oddolna biblioteka cyfrowa w czasie pandemii odwiedzana przez 1,5 mln czytelniczek i czytelników miesięcznie

<https://wolnelektury.pl/>

#NGO #repozytorium #OZE

Zalecenie UNESCO (iii) promocja OZE zgodnie z zasadą inkluzywności i sprawiedliwości

a) zapewnienie dostępu do OZE, które w najbardziej odpowiedni sposób odpowiadają zarówno potrzebom i sytuacji materialnej uczniów i uczennic, jak i celom edukacyjnym kursów lub przedmiotów, w ramach których są one udostępniane. W stosownych przypadkach obejmuje dostęp do zasobów w trybie offline (w tym w formie drukowanej)²⁰.

[Wolne Lektury](#) to biblioteka cyfrowa prowadzona od 2007 r. przez [Fundację Nowoczesna Polska](#). Fundacja sukcesywnie powiększa swoje zbiory i dociera do coraz większej liczby użytkowników i użytkowniczek. Zbiory biblioteki liczą 5 611 utworów, w tym wiele podręczników szkolnych zalecanych do użytku przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, które zostały już udostępnione w domenie publicznej. Książki z [Wolnych Lektur](#) są doskonale opracowane i dostępne w wielu formatach – jako wersje tekstowe lub na urządzenia mobilne, dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Oprócz lektur szkolnych dostępna jest również klasyka literatury polskiej i obcej. Wszystkie pozycje dostępne są nieodpłatnie w domenie publicznej lub na wolnych licencjach.

W marcu 2020 r., po zamknięciu szkół i bibliotek, [Wolne Lektury](#) były jedynym miejscem, gdzie uczennice i uczniowie oraz nauczycielki i nauczyciele mogli pobrać podręczniki szkolne w formatach mobilnych. Statystyki są imponujące: w lutym 2020 r. bibliotekę odwiedziło 800 tys. unikalnych użytkowników i użytkowniczek, w marcu liczba ta niemal podwoiła się do 1,5 mln. W pierwszych dniach września 2020 r. liczba odwiedzających od początku roku sięgnęła już 5,8 mln, dla porównania w całym 2019 r. było to 5 mln.

Pomimo nagłego zawieszenia edukacji stacjonarnej i związanego z tym gwałtownego wzrostu zapotrzebowania na zasoby edukacyjne online, [Wolne Lektury](#) były dobrze przygotowane na wzrost liczby użytkowników i użytkowniczek w czasie pandemii. Serwis działał bezawaryjnie przez cały okres zdalnej edukacji, przy ogromnym wzroście liczby użytkowników i użytkowniczek. Było to możliwe dzięki temu, że od początku istnienia biblioteki wierzono powszechną edukację zdalną – dostępne zasoby, infrastruktura i sposób pracy stanowią trzon idei [Wolnych Lektur](#).

W czasie pandemii do [Wolnych Lektur](#) zgłosiło się wiele małych inicjatyw, chcących rozwijać swoje projekty z wykorzystaniem książek Wolnych Lektur, np. Teatr Układ Formalny z Wrocławia, który na Facebooku organizował codzienne czytanie Wolnych Lektur. Wolne Lektury nawiązały również współpracę z Polskim Funduszem Rozwoju. W ramach

---

²⁰ <https://en.unesco.org/themes/building-knowledge-societies/oer/recommendation> [dostęp: 28.02.2021].

wspólnych działań został nagrany audiobook, a obecnie obie organizacje realizują projekt dotyczący nauczania o literaturze z wykorzystaniem nowych technologii.

[Wolne Lektury](#) to jeden z najważniejszych i najpowszechniej wykorzystywanych projektów otwartej edukacji, bez którego edukacja polonistyczna w Polsce byłaby znacznie mniej dostępna. Co ciekawe jednak, Ministerstwo Edukacji Narodowej nie jest zainteresowane wspieraniem projektu – biblioteka finansowana jest z samodzielnie pozyskanych grantów i wsparcia darczyńców (struktura finansowania: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego – 39%; wpłaty darczyńców – 31%; współpraca z firmami – 22%; środki od podatników z 1% podatku – 8%).

Pistacja.tv – jak nauczyć miliony uczennic i uczniów matematyki w czasie pandemii

<https://pistacja.tv/>

#NGO #repozytorium #OZE

Zalecenie UNESCO (iii) promocja OZE zgodnie z zasadą inkluzywności i sprawiedliwości

a) zapewnienie dostępu do OZE, które w najbardziej odpowiedni sposób odpowiadają zarówno potrzebom i sytuacji materialnej uczennic i uczniów, jak i celom edukacyjnym kursów lub przedmiotów, w ramach których są one udostępniane. W stosownych przypadkach obejmuje dostęp do zasobów w trybie offline (w tym w formie drukowanej)²¹.

Pi-stacja to stale rosnący zbiór krótkich filmów edukacyjnych, które bardzo precyzyjnie realizują podstawę programową kształcenia ogólnego. Zaczynamy od matematyki – na naszej stronie [pistacja.tv](#) oraz na kanale YouTube mamy już ponad 500 kilkuminutowych filmów, w których nasi prowadzący tłumaczą wszystko to, co obejmuje podstawa programowa: od liczb naturalnych po mnożenie potęg. Naszym widzom udostępniamy wysokiej jakości bezpłatne materiały edukacyjne, z których można korzystać w dowolnym miejscu i czasie na komputerze, tablecie czy telefonie komórkowym²².

Celem kanałów [Pi-stacja](#) jest dostarczenie wysokiej jakości lekcji wideo, które mogą być wykorzystane w czasie odwróconych lekcji, samodzielnie lub jako uzupełnienie zajęć. Lekcje

²¹ <https://en.unesco.org/themes/building-knowledge-societies/oer/recommendation> [dostęp: 28.02.2021].

²² <https://pistacja.tv/o-projekcie> [dostęp: 28.02.2021].

są bardzo precyzyjnie dostosowane do polskiej podstawy programowej, co w czasie pandemii ułatwiło nauczyciel(k)om korzystanie z nich poprzez zdalne udostępnianie materiałów oraz włączenie Pi-stacji do materiałów rekomendowanych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Filmy Pi-stacji oraz tworzone przez nią materiały dodatkowe dostępne są w całości na wolnej licencji.

Do połowy marca 2020 r. kanał [Pi-stacja](#) Matematyka miał łącznie 2,5 mln wyświetleń (przez 4 lata działalności). Z kolei trzy miesiące później, na zakończenie roku szkolnego, liczba ta wzrosła do 15 mln. W obliczu zagrożenia brakami wiedzy uczennic i uczniów, którzy mieli zdawać egzaminy, [Fundacja Katalyst Education](#), prowadząca kanały Pi-stacja, uruchomiła otwarte i bezpłatne programy na żywo z udziałem nauczycielek i nauczycieli dla 8-klasistów i maturzystów. W ciągu dwóch miesięcy obejrzało je ponad 190 tys. osób (ok. 4–5 tys. na żywo).

Przed pandemią mieliśmy ok. 6 tys. odsłon dziennie. W czasie pandemii – aż 120–150 tys. odsłon dziennie (ponad 20-krotny wzrost oglądalności...). Myślę, że to dobrze obrazuje skalę potrzeb uczniów i nauczycieli w tamtym czasie – Klaudia Stano, specjalistka ds. edukacji i analityczka danych, Katalyst Education.

Zdalne Lekcje i Ogólnopolska Sieć Edukacyjna – inicjatywy polskiego rządu

<https://www.gov.pl/web/zdalnelekcje>

<https://ose.gov.pl/>

Zalecenie UNESCO (ii) rozwijanie wspierającej polityki

b) zachęcanie i wspieranie instytucji w celu opracowania lub aktualizacji ram prawnych lub politycznych, aby stymulować tworzenie, dostęp, ponowne wykorzystanie, ponowne zastosowanie, adaptację i redystrybucję wysokiej jakości OZE przez edukatorki i edukatorów oraz osoby uczące się w sposób zgodny z krajowymi przepisami dotyczącymi praw autorskich i zobowiązaniami międzynarodowymi; oraz w celu opracowania i włączenia mechanizmu zapewniania jakości OZE do istniejących strategii zapewniania jakości materiałów dydaktycznych i edukacyjnych²³.

Zdalne Lekcje

²³ <https://en.unesco.org/themes/building-knowledge-societies/oer/recommendation> [dostęp: 28.02.2021].

„Portal, będący wspólnym przedsięwzięciem Ministerstwa Cyfryzacji, Ministerstwa Edukacji Narodowej i Naukowo-Akademickiej Sieci Komputerowej – Państwowego Instytutu Badawczego, oferuje linki do konkretnych zasobów przydatnych w realizacji poszczególnych tematów lekcji. Ekspertki zgromadzili w jednym miejscu, w formie planów lekcji dla poszczególnych klas, materiały edukacyjne dostępne bezpłatnie w sieci. Materiały pochodziły z portali www.epodreczniki.pl, scholaris.pl oraz portali organizacji pozarządowych i innych stron z treściami czy filmami edukacyjnymi”²⁴.

Początkowo serwis oferował tylko gotowe zestawy materiałów na każdy tydzień, co spotkało się z krytyką nauczycielek i nauczycieli oraz rodziców, jako nieprzydatne (nauczyciele i nauczycielki realizują podstawę programową w swoich klasach w różnym tempie i wg. samodzielnie wybranej kolejności tematów). W kolejnych tygodniach opublikowano również dokładniejszy spis zasobów cyfrowych polecanych nauczyciel(k)om, zarówno tworzonych przez instytucje publiczne, wybrane organizacje pozarządowe oraz wydawnictwa, które udostępniły wybrane publikacje na czas pandemii za darmo. Dużą część polecanych zasobów stanowiły OZE (m.in. Khan Academy, filmy edukacyjne Pistacja.tv, treści z e-podręczników i portalu Scholaris). Serwisowi towarzyszyły również filmy poradnikowe na YouTube dotyczące wykorzystywania aplikacji edukacyjnych oraz wdrażania narzędzi Microsoft Teams i Google Classroom (opracowane przez NASK i Ministerstwo Cyfryzacji). W okresie od zamknięcia szkół w marcu do zakończenia roku szkolnego w czerwcu 2020 r., 2,6 mln użytkowników i użytkowników wygenerowało 67 mln odsłon serwisu. W rejestrze treści znalazło się ostatecznie 3,5 tys. propozycji lekcji i zajęć²⁵.

Sukces serwisu *Zdalne lekcje* można uznać w dużej mierze za możliwy dzięki projektowi e-podręczniki oraz rozwiniętym projektom otwartych zasobów edukacyjnych stworzonych przez organizacje pozarządowe.

Ogólnopolska Sieć Edukacyjna (OSE) została uruchomiona w 2017 r., a jej celem jest zapewnienie szkołom dostępu do szybkiego łącza szerokopasmowego oraz usług dodatkowych, takich jak repozytoria treści. W ramach projektu przewidziano również szkolenia umiejętności dla nauczycielek i nauczycieli oraz dyrektorek i dyrektorów szkół. Podczas pandemii strona internetowa OSE została przeprojektowana i zawiera również zasoby edukacyjne oraz rekomendowane narzędzia i usługi edukacyjne.

---

²⁴ <https://www.gov.pl/web/zdalnelekcje> [dostęp: 28.02.2021].

²⁵ <https://www.gov.pl/web/edukacja/govplzadalnelekcje> [dostęp: 28.02.2021].

Decyzje w sprawie edukacji na wczesnym etapie lockdownu – Polska

I uczniowie mi mówią „Proszę Pani, zamykają szkołę”. No i myślałam że sobie żartują, jak to uczniowie – że chcą wcześniej wrócić do domu, zawsze mają różne ciekawe pomysły. A okazało się, że to jest prawda. Od razu wzięłam telefon i sprawdziłam. I uczniowie mieli mnóstwo pytań: jak to będzie zorganizowane? Co teraz będzie? – Ja mówię, nie wiem, dowiedziałam się od was, że szkoły będą zamknięte. No i to było straszne po prostu. – nauczycielka z Polski.

W związku z rosnącą liczbą przypadków zakażenia wirusem SARS-CoV-2 w Polsce, 12 marca 2020 r. Ministerstwo Edukacji Narodowej podjęło decyzję o zawieszeniu zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych w szkołach. Była to jedna z najszybszych tego typu decyzji na świecie, zaledwie 8 dni po stwierdzeniu pierwszego przypadku zakażenia w kraju.

20 marca ukazało się rozporządzenie w sprawie ram prawnych edukacji zdalnej – od 25 marca jest to główna forma realizacji zadań prowadzonych przez jednostki systemu oświaty²⁶. Tuż po zamknięciu szkół Ministerstwo Edukacji Narodowej zajęło się przygotowaniem materiałów i narzędzi edukacyjnych, z których mogliby korzystać uczniowie i uczennice oraz nauczycielki i nauczyciele. Głównym działaniem tego typu była Ogólnopolska Zintegrowana Platforma Edukacyjna (dostępna pod adresem <https://epodreczniki.pl>), na której od 2015 r. udostępniono łącznie 6,8 tys. bezpłatnych materiałów edukacyjnych (podręczniki, multimedia, materiały dodatkowe opracowane m.in. we współpracy z instytucjami kultury). Obejmują one podstawę programową dla szkół podstawowych i średnich, a także zasoby specjalistyczne, np. do nauki języków obcych czy kształcenia zawodowego. Zawartość repozytorium epodreczniki.pl została połączona z opisanym powyżej portalem *Zdalne Lekcje*.

W połowie kwietnia Telewizja Polska rozpoczęła emisję nagrań lekcji opartych na podstawie programowej. Dzięki współpracy z komercyjnymi wydawnictwami możliwe było również zapewnienie nauczyciel(k)om oraz uczennicom i uczniom czasowego, bezpłatnego dostępu do wybranych podręczników w wersji cyfrowej²⁷.

Istotną barierą w prowadzeniu edukacji zdalnej były deficyty infrastrukturalne – brak sprzętu niezbędnego do prowadzenia lekcji online i uczestniczenia w nich. W odpowiedzi na to rząd

---

²⁶ <https://www.gov.pl/attachment/5bf4821b-b007-402c-82ab-0138998003df> [dostęp: 28.02.2021].

²⁷ <https://www.gov.pl/web/edukacja/elektroniczne-wersje-podrecznikow-i-materialow-dydaktycznych> [dostęp: 28.02.2021].

uruchomił programy Zdalna Szkoła, w ramach których do samorządów trafiło łącznie 367 mln zł na zakup sprzętu komputerowego²⁸.

Przejęcie na kształcenie zdalne i jego konsekwencje to temat raportu Ministerstwa Edukacji Narodowej²⁹. Niezależnych dowodów dostarczyło wiele raportów opublikowanych m.in. przez Centrum Cyfrowe³⁰, Skriware (spółka), zdalনাnаuczаnіe.org³¹ (serwis edukacyjny), Lekcja:Enter (projekt Fundacji Orange) i Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego³² oraz firmę Librus³³ zajmującą się e-nauczaniem.

Co zrozumiałe, żadna ze stron procesu edukacyjnego – uczennice i uczniowie, rodzice ani nauczycieli i nauczyciele – nie była przygotowana na tak drastyczną zmianę w nauczaniu i uczeniu się. Pierwszą przeszkodą był brak infrastruktury – w maju 2020 r., po dwóch miesiącach nauki zdalnej, aż 31% rodziców deklarowało, że nie jest w stanie zapewnić każdemu dziecku niezbędnego zaplecza do zdalnego nauczania³⁴. Według ankietowanych dyrektorek i dyrektorów szkół jest to zdecydowanie największa bariera w procesie zdalnego nauczania³⁵. Oprócz braku sprzętu, często wskazywano również na problemy z jakością połączenia internetowego po stronie uczennic i uczniów, szczególnie na terenach wiejskich³⁶.

Po drugie, nauczycielki i nauczyciele musieli z dnia na dzień całkowicie zmienić swoje środowisko pracy, często bez żadnego przygotowania – tylko 15% z nich deklaruje wcześniejsze doświadczenia z edukacją zdalną³⁷. Często więc musieli uczyć się narzędzi od podstaw, co znacznie wydłużało ich czas pracy. Nowa forma nauczania niewątpliwie wpłynęła również na stosowane metody – nauczycielki i nauczyciele najczęściej przesyłali uczennicom i uczniom materiały edukacyjne lub zadania domowe drogą elektroniczną, a

²⁸ <https://www.gov.pl/attachment/5bf4821b-b007-402c-82ab-0138998003df> [dostęp: 28.02.2021].

²⁹ <https://www.gov.pl/attachment/5bf4821b-b007-402c-82ab-0138998003df> [dostęp: 28.02.2021].

³⁰

https://centrumcyfrowe.pl/wp-content/uploads/sites/16/2020/05/Edukacja_zdalna_w_czasie_pandemii.pptx-2.pdf [dostęp: 28.02.2021].

³¹ https://zalnenauczanie.org/wp-content/uploads/2020/06/Badanie-zalnenauczanie_org_prezentacja.pdf [dostęp: 28.02.2021].

³² https://lekcjaenter.pl/uploads/RAPORT_Dyrektorzy%20do%20zadan%CC%81%20specjalnych.pdf [dostęp: 28.02.2021].

³³ https://files.librus.pl/articles/00pic/20/05/29/librus/Librus_RAPORT2_nauczanie_zdalne_maj2020.pdf [dostęp: 28.02.2021].

³⁴ Tamże.

³⁵ https://lekcjaenter.pl/uploads/RAPORT_Dyrektorzy%20do%20zadan%CC%81%20specjalnych.pdf [dostęp: 28.02.2021].

³⁶ Tamże.

³⁷

https://centrumcyfrowe.pl/wp-content/uploads/sites/16/2020/05/Edukacja_zdalna_w_czasie_pandemii.pptx-2.pdf [dostęp: 28.02.2021].

tylko ok. 63% zadeklarowało prowadzenie lekcji na żywo³⁸. Takie pasywne formy nauczania stoją w sprzeczności z postępowymi trendami panującymi obecnie w pedagogice, gdzie to uczennice i uczniowie oraz ich aktywność są w centrum uwagi.

Wybór narzędzi wykorzystywanych przez nauczyciel(k) w czasie pandemii wynikał z najczęściej stosowanych form nauczania. Największą popularnością cieszyły się więc aplikacje i platformy do udostępniania treści – prezentacji, filmów czy innego rodzaju materiałów³⁹. Przykładem takich narzędzi jest poczta elektroniczna, ale także platformy G Suite i Microsoft Teams⁴⁰, których popularność gwałtownie wzrosła w miesiącach, kiedy szkoły były zamknięte. Ponadto, nauczanie na żywo odbywało się z wykorzystaniem aplikacji telekomunikacyjnych, takich jak Zoom, Skype czy Messenger. Pozostałe narzędzia były już bardzo zróżnicowane – nauczycielki i nauczyciele wskazywali na programy takie jak Kahoot, Padlet, Jamboard, zasoby takie jak Khan Academy, Eduelo oraz społeczności edukacyjne wymieniające się zasobami, takie jak eTwinning. Warto jednak zauważyć, że porównanie wyników dwóch badań zleconych przez firmę Librus (pierwsze przeprowadzone na początku kwietnia, drugie pod koniec maja) wskazuje na tendencję powolnego odchodzenia od pasywnych metod nauczania na rzecz metod aktywizujących, w których uczennice i uczniowie angażują się w pracę zespołową⁴¹.

Niektórzy wskazują na braki w treściach i w przyswajaniu materiału, których nie da się już nadrobić – na tym najwięcej stracili najmłodszy uczniowie i uczennice z edukacji wczesnoszkolnej. Wydaje się jednak, że najpoważniejsze „straty” poniósł dobrostan psychiczny wszystkich uczestników procesu edukacyjnego: zarówno uczennic i uczniów, nauczycielek i nauczycieli, jak i rodziców. Wszyscy zgadzają się, że ich obecne samopoczucie psychiczne i fizyczne jest gorsze niż przed pandemią⁴² (choć oczywiście należy pamiętać, że wpływ na to ma nie tylko sytuacja w systemie edukacji, ale przede wszystkim sytuacja na świecie). Pandemia wyrządziła wiele szkód w procesie budowania relacji w szkole. Zarówno między uczennicami i uczniami i nauczyciel(k)ami, jak i, w jeszcze większym stopniu, między rówieśnikami⁴³.

---

³⁸

https://centrumcyfrowe.pl/wp-content/uploads/sites/16/2020/05/Edukacja_zdalna_w_czasie_pandemii.pptx-2.pdf
[dostęp: 28.02.2021].

³⁹ https://zdalnenauczanie.org/wp-content/uploads/2020/06/Badanie-zdalnenauczanie_org_prezentacja.pdf
[dostęp: 28.02.2021].

⁴⁰

https://centrumcyfrowe.pl/wp-content/uploads/sites/16/2020/05/Edukacja_zdalna_w_czasie_pandemii.pptx-2.pdf
[dostęp: 28.02.2021].

⁴¹ https://files.librus.pl/articles/00pic/20/05/29/librus/Librus_RAPORT2_nauczanie_zdalne_maj2020.pdf [dostęp: 28.02.2021].

⁴² https://zdalnenauczanie.org/wp-content/uploads/2020/06/Badanie-zdalnenauczanie_org_prezentacja.pdf
[dostęp: 28.02.2021].

⁴³ Tamże.

Od maja powoli odmrażany jest system oświaty, począwszy od placówek dla najmłodszych. Egzaminami kończące etap edukacji – zarówno ósmoklasisty, jak i maturalny – odbywały się w normalnym trybie, choć wiele kontrowersji wzbudzały liczne zmiany terminów.

Dzień przed pandemią – krótka charakterystyka polskiego systemu edukacji

Podstawowe informacje o systemie oświaty

System edukacji w Polsce składa się z trzech etapów: edukacji przedszkolnej (żłobki i przedszkola), szkoły podstawowej i szkoły średniej. Szkoła podstawowa rozpoczyna się w wieku 7 lat, choć rodzice mogą ubiegać się o przyjęcie do szkoły także dziecka 6-letniego. Edukacja w Polsce finansowana jest przede wszystkim ze środków publicznych – na poziomie szkół podstawowych i średnich stanowią one aż 91% wszystkich środków przeznaczonych na ten cel⁴⁴. Niemniej jednak w Polsce funkcjonuje również system edukacji niepublicznej, który również jest częściowo finansowany z budżetu państwa, choć większą część jego kosztów pokrywają rodzice. Zarówno liczba placówek niepublicznych, jak i liczba uczęszczających do nich uczennic i uczniów z roku na rok systematycznie wzrasta⁴⁵. Nauka w szkole publicznej jest bezpłatna i nie wiąże się ze znacznymi opłatami dodatkowymi. Dostępne są różne formy wsparcia dla rodzin w postaci programów rządowych dofinansowujących zakup podręczników szkolnych (dotacje celowe dla szkół przekazywane co 3 lata na podręczniki wybrane przez nauczyciel(k)i) czy posiłków szkolnych. System edukacji w Polsce w ciągu ostatnich 30 lat był kilkakrotnie restrukturyzowany – ostatni raz w 2017 r., kiedy to podjęto decyzję o likwidacji gimnazjów. Sytuacja nauczycielek i nauczycieli pracujących w placówkach publicznych jest trudna – zarówno pod względem warunków zatrudnienia i wynagrodzenia, jak i obniżającej się pozycji społecznej zawodu, która sprawia, że coraz mniej osób decyduje się na pracę w tym zawodzie.

Rosnące w ostatnich latach wydatki – wynikające m.in. z większej liczby uczennic i uczniów oraz występowania tzw. podwójnych roczników w wyniku reformy edukacji lub kształcenia na odległość – są w coraz większym stopniu przenoszone na władze lokalne⁴⁶.

⁴⁴ https://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2019_f8d7880d-en [dostęp: 28.02.2021].

⁴⁵ <https://ciekaweliczby.pl/szkoly/> [dostęp: 28.02.2021].

⁴⁶ <https://serwisy.gazetaprawna.pl/edukacja/galerie/1454393.duze-zdjecie.2.rok-szkolny-2020-2021-subwencja-oswiatowa-podwyzki.html> [dostęp: 28.02.2021].

Otwarta edukacja w dokumentach, strategiach i regulacjach

Od 2012 r. w Polsce prowadzona jest polityka wspierania rozwoju otwartych zasobów edukacyjnych oraz promowania otwartego licencjonowania zasobów edukacyjnych – choć polityka ta nie jest potwierdzona w prawie ani zdefiniowana w żadnym z dokumentów strategicznych. Takie odniesienia znajdziemy jedynie w dokumentach regulujących szczegółową obsługę projektów publicznych lub w krajowych przepisach dotyczących wydatkowania środków unijnych z Europejskiego Funduszu Społecznego. W tym miejscu szczególnie warto przeanalizować przykład programu Cyfrowa Szkoła – w ramach tego programu w 2012 r. uruchomiono projekt otwartych e-podręczników, w ramach którego udostępniono otwarte, cyfrowe e-podręczniki wydane przez Ministerstwo Edukacji Narodowej na licencji CC BY. Otwartość rezultatów projektów finansowanych ze środków unijnych (w szczególności programów Erasmus dla szkół średnich i szkolnictwa wyższego) zapewnia Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji działająca przy MEN. W przypadku takich projektów rezultaty pozostają zatamizowane i często trudne do odnalezienia po zakończeniu projektu (publikacja rezultatów projektu na wspólnej platformie jest opcjonalna).

Infrastruktura i repozytoria cyfrowe

Jednym z najważniejszych rządowych portali z materiałami edukacyjnymi w Polsce jest Ogólnopolska Zintegrowana Platforma Edukacyjna (dostępna pod adresem <https://epodreczniki.pl>), na której od 2015 r. zamieszczono łącznie 6 800 bezpłatnych materiałów edukacyjnych. Obejmują one podstawę programową dla szkół podstawowych i liceów, a także zasoby specjalistyczne, np. do nauki języków obcych czy kształcenia zawodowego. Portal i podręczniki są aktualizowane od początku ich istnienia, kolejne podręczniki rządowe (np. do kształcenia zawodowego) są wciąż publikowane na tej samej otwartej licencji i dodawane do serwisu.

Najnowszym projektem o strategicznym znaczeniu dla edukacji, którego częścią są otwarte zasoby edukacyjne, jest *Ogólnopolska Sieć Edukacyjna (OSE)*. Uruchomiony w 2017 r. projekt ma na celu zapewnienie szkołom dostępu do szybkiego, szerokopasmowego łącza internetowego oraz usług dodatkowych, takich jak integrowanie zasobów edukacyjnych w jeden punkt dostępu dla nauczycielek i nauczycieli. Projekt zawiera również komponenty służące podnoszeniu kompetencji cyfrowych nauczycielek i nauczycieli oraz dyrektorek i dyrektorów szkół.

Historie z Urugwaju

Liczba ludności (2019): 3 518 552⁴⁷

Urugwaj przeznaczają na edukację 4,84% PKB⁴⁸

---

⁴⁷ <https://web.archive.org/web/20190322200708/http://www.ine.gub.uy/web/guest/estimaciones-y-proyecciones> [dostęp: 28.02.2021].

⁴⁸ Na podstawie aktualnych danych udostępnionych przez Bank Światowy: <https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL.GD.ZS?locations=UY> [dostęp: 28.02.2021].

Plan Ceibal i Portal Uruguay Educa – jak systematyczne budowanie narodowych repozytoriów OZE może pomóc w odpowiedzi na kryzys w zdalnej edukacji

<https://rea.ceibal.edu.uy/>

<https://uruguayeduca.anep.edu.uy/>

#rząd #repozytorium #OZE #OPE #współpraca

Zalecenie UNESCO (iv) wspieranie tworzenia modeli zrównoważonego rozwoju dla OZE

d) ustanowienie ram regulacyjnych wspierających rozwój produktów i powiązanych usług OZE, które są zgodne z normami krajowymi i międzynarodowymi oraz interesami i wartościami interesariuszy OZE⁴⁹.

Dzięki pandemii nauczyciele odkryli świat otwartych zasobów cyfrowych. Tak naprawdę nie wiedzieli nawet, że są one „otwarte”, niech będzie nawet, że są tylko „cyfrowe”. Nie wiem, czy wiedzieli, że to wszystko istnieje, oni są naprawdę w szoku – nauczycielka z Urugwaju.

Mój punkt widzenia na OZE w ogóle się nie zmienił, ponieważ zawsze uważałem, że jest to najlepszy sposób współpracy na świecie [...] Szukałem sposobu na współpracę między różnymi krajami, na udział w tworzeniu zasobów dydaktycznych – nauczyciel z Urugwaju.

Po ogłoszeniu stanu wyjątkowego w kraju Urugwaj wprowadził [Programa Ceibal en Casa](#) (Program Ceibal w Domu) – plan awaryjny wdrożony przez rząd w celu wsparcia ciągłości edukacji podczas kryzysu związanego z koronawirusem. W ten sposób zrekonfigurowano działanie programu [Plan Ceibal](#) (który powstał w 2007 r. w ramach prezydentury republiki - jest to urugwajska inicjatywa na rzecz realizacji projektu „Laptop dla każdego dziecka”), aby dostosować go do sytuacji wywołanej przez pandemię, wykorzystując solidną, istniejącą wcześniej infrastrukturę cyfrową, zasoby edukacyjne, publiczny dostęp i gromadzenie danych (Ripani, 2020).

---

⁴⁹ <https://en.unesco.org/themes/building-knowledge-societies/oer/recommendation> [dostęp: 28.02.2021].

Wśród wielu platform i narzędzi dostarczanych przez [Plan Ceibal](#) możemy znaleźć [Repozytorium Otwartych Zasobów Edukacyjnych](#). Repozytorium zostało utworzone w 2008 r. i od momentu powstania było zaprojektowane jako instrument wspierający różne usługi świadczone przez [Dział Szkoleń Planu Ceibal](#). Otwarte zasoby edukacyjne przechowywane w repozytorium są zarządzane przez zespół nauczycielek i nauczycieli szkół podstawowych i średnich, zwany „twórcami treści”, specjalizujących się w rozwoju OZE.

Obecnie w repozytorium znajduje się około 1,1 tys. OZE, głównie materiałów edukacyjnych, podzielonych według obszaru wiedzy i poziomu nauczania (podstawowy i średni). Ponad połowa dostępnych zasobów została przesłana do publikacji przez nauczyciel(k)i i oceniona przez zespół twórców treści pełniący rolę kuratorów i kuratorek treści.

Repozytorium OZE nie jest jedyną strategią dostępu do treści edukacyjnych, Ceibal posiada również Dział Treści z różnorodną ofertą. Można w niej znaleźć Bibliotekę Cyfrową, znaną jako [Biblioteca País](#), która udostępnia każdemu obywatelowi i obywatelce zbiorów około 7 tys. książek, oferowanych przez dostawcę (firma ODILO), którego prawa zostały wynegocjowane z lokalnymi wydawcami (wszystkie działają na bazie DRM – Digital Rights Management). Biblioteka oferuje również platformy do prowadzenia zajęć edukacyjnych i korzystania z treści, takie jak Matific (platforma z grami matematycznymi) czy EduCiences (platforma z książkami naukowymi dostosowanymi do programu nauczania w szkołach podstawowych).

Statystyki: Repozytorium Otwartych Zasobów Edukacyjnych Plan Ceibal

<https://rea.ceibal.edu.uy/>

marzec–maj 2019	marzec–maj 2020
Liczba wizyt: 117 008	Liczba wizyt: 518 128
Liczba użytkowników i użytkowniczek: 79 505	Liczba użytkowników i użytkowniczek: 329 135

Portal Uruguay Educa: <https://uruguayeduca.anep.edu.uy/>

Repozytorium zostało utworzone w 2007 r. [Uruguay Educa](#) to portal edukacyjny Krajowej Administracji Edukacji Publicznej (ANEP), którego celem jest tworzenie i adaptacja zasobów cyfrowych w celu usprawnienia pracy nauczycielek i nauczycieli. Jest on zarządzany przez Dyрекcję Sektorową ANEP ds. Zarządzania i Komunikacji we współpracy z przedstawiciel(k)ami wszystkich szczebli edukacji publicznej. Podobnie jak w przypadku Repozytorium Planu Ceibal, działa tam również zespół tworzący zasoby, którego zadaniem

jest tworzenie, kuratorowanie i szkolenie w zakresie OZE. Obecnie istnieją trzy zespoły, pierwszy skupia się na edukacji wczesnej i podstawowej (wspólny z Planem Ceibal), drugi na szkolnictwie średnim, a trzeci skoncentrowany jest na edukacji dorosłych.

Do tej pory w repozytorium zebrano 2 748 zasobów edukacyjnych (od kompleksowych rozwiązań dydaktycznych po proste ćwiczenia) oraz 198 materiałów o mieszanym przeznaczeniu.

Zespół zarządzający repozytorium rozpowszechnia metody i praktyki poprzez projekt Seeding Experiences, konkurs edukacyjny ICT Experiences i publikacje.

Dane statystyczne: Portal Uruguay Educa <https://uruguayeduca.anep.edu.uy/>

Kwiecień–czerwiec 2019	Kwiecień–czerwiec 2020
Liczba wizyt: 161 328	Liczba wizyt: 291 263
Liczba odwiedzonych stron: 413 335	Liczba odwiedzonych stron: 776 984

Oba repozytoria stały się bardzo popularne w czasie pandemii. Nauczycielki i nauczyciele początkowo jedynie zapoznali się z tymi narzędziami, teraz, zdaniem respondentów i respondentek, rozumieją ich faktyczną użyteczność, wynikającą z hybrydowego modelu kształcenia. Istnieją teraz „rzeczywiste powody do korzystania z technologii oraz tworzenia zasobów cyfrowych i korzystania z nich” i jest to jedna z przyczyn, dla których nauczycielki i nauczyciele odczuwają prawdziwą potrzebę używania tych narzędzi. Sale lekcyjne „zaczęły się zmieniać, są bardziej dynamiczne dzięki interaktywnym obrazom i grom”. Działania zewnętrzne i zasoby z repozytoriów zostały włączone do sal lekcyjnych.

Myślę, że nauczycielki i nauczyciele czegoś się nauczyli. Nie wierzyli w świat wirtualny, wierzyli tylko w spotkania bezpośrednie, a wydaje mi się, że to, co się stało, zmieni nauczanie na zawsze. Myślę, że jeśli władze skorzystają z tej szansy, to odkryjemy nieskończony świat możliwości – nauczyciel z Urugwaju.

RedREA (Sieć OZE) – jak zapewnić ciągłość tworzenia otwartych zasobów, które zasilają krajowe repozytoria

<https://redrea.org/>

#NGO #OZE #OPE #oddolna #współpraca

Zalecenie UNESCO (iv) wspieranie tworzenia modeli zrównoważonego rozwoju dla OZE

b) katalizowanie modeli zrównoważonego rozwoju, nie tylko poprzez tradycyjne źródła finansowania, ale także poprzez nietradycyjną mobilizację zasobów opartą na zasadzie wzajemności, poprzez partnerstwa, tworzenie sieci kontaktów i generowanie przychodów, takich jak darowizny, członkostwo, system „płać ile chcesz” i crowdfunding, które mogą zapewnić dochody i trwałość udostępniania OZE, gwarantując jednocześnie, że koszty dostępu do materiałów niezbędnych do nauczania i uczenia się nie zostaną przerzucone na poszczególnych nauczycieli, nauczycielki lub uczennice, uczniów⁵⁰.

[RedREA](#) to sieć trenerów i trenerek, której celem jest oferowanie szkoleń w zakresie OZE obecnym i przyszłym pokoleniom nauczycielek i nauczycieli. [RedREA](#) została utworzona w 2017 r. w ramach realizacji wspólnej strategii [Oddziału Akademickiego Technologii Edukacyjnej Urugwajskiej Rady Kształcenia Edukacji](#) (CFE) i Departamentu Szkoleń Planu Ceibal. Jest to sieć centrów tworzenia cyfrowych zasobów edukacyjnych. Głównym celem działania centrów jest zachęcanie nauczycielek i nauczycieli oraz studentek i studentów Centrów Wstępnego Szkolenia Nauczycieli do bycia producentami treści edukacyjnych, a w konsekwencji poprawa jakości uczenia i wzmocnienie pozycji zawodu nauczyciela. Sieć realizuje również rekomendacje Światowego Kongresu Otwartych Zasobów Edukacyjnych, który odbył się w Paryżu w dniach 20–22 czerwca 2012 r.

Sieć [RedREA](#) funkcjonuje obecnie jako wspólnota praktyk, która pracuje ze student(k)ami trzeciego i czwartego roku na kierunkach kształcących nauczyciel(k)i, wdrażając strategię rozwoju umiejętności cyfrowych opartą na tworzeniu otwartych zasobów edukacyjnych.

99% nauczycielek i nauczycieli, techników, profesorów i profesorek oraz pedagogów i pedagożek społecznych w całym Urugwaju to absolwentki i absolwenci publicznych Centrów

⁵⁰ http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=49556&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html [dostęp: 28.02.2021].

Edukacji Nauczycieli. Obecnie do sieci RedREA należy 9 z 33 Centrów Edukacji Nauczycieli i z roku na rok ta liczba jest coraz większa.

Podczas kryzysu COVID-19 członkowie RedREA zebrali i przesłali wybór najlepszych OZE do Głównego Repozytorium Otwartego Dostępu (RI4AA-CFE). W lipcu 2020 r. powstał zbiór o nazwie OZE Student Production, która została udostępniona w repozytoriach krajowych.

Zaletą OZE jest to, że można pobierać i modyfikować zasoby. Można pobrać zasoby już zmodyfikowane przez innych nauczycieli, co jest korzystne, ponieważ czasami trudno jest znaleźć zasoby, których się potrzebuje, dostosować je do kontekstu, rzeczywistości i tego, nad czym chce się pracować. Tak więc możliwość posiadania edytowalnych zasobów i możliwość ich dostosowania jest wielką zaletą – nauczyciel z Urugwaju.

Paradoksalnie pandemia wzbudziła zainteresowanie nauczycieli i nauczycielek tymi wszystkimi otwartymi zasobami. W końcu przed pandemią mogli uczyć zwyczajnie, nie korzystając z tych zasobów. W czasie pandemii zostali niejako zmuszeni do nauczania z wykorzystaniem form cyfrowych, więc stąd wzięło się ich prawdziwe zainteresowanie tematem. Nauczycielki i nauczyciele, którzy przeszli szkolenia w tym temacie służyli za wzór – prowadzili innych przez cały proces, często pracowali w parze z innym nauczycielem dopiero poznającym technologie. Dopiero teraz, w wyniku pandemii, zaczęliśmy używać ich [OZE] na co dzień. Po tym jak dzieci kończą naukę, my zostajemy w szkole, pracując nad własnym warsztatem – nauczycielka z Urugwaju.

Decyzje w sprawie edukacji na wczesnym etapie – Urugwaj

Narodowy stan zagrożenia zdrowia został ogłoszony 13 marca 2020 r. Zbiegło się to w czasie z rozpoczęciem roku szkolnego w Urugwaju (2 marca), a dzień po ogłoszeniu stanu wyjątkowego (14 marca) rząd zdecydował o zamknięciu wszystkich szkół.

Urugwaj dysponuje rozbudowaną infrastrukturą technologiczną oraz rozwiniętym i stabilnym sektorem edukacji publicznej, który pozwolił krajowi kontynuować edukację pomimo pandemii. Po ogłoszeniu stanu wyjątkowego rząd wdrożył jako plan awaryjny program Ceibal en Casa, w celu utrzymania ciągłości edukacji podczas kryzysu związanego z koronawirusem. W ten sposób zrekonfigurowano działania w ramach [Planu Ceibal](#), aby dostosować go do sytuacji wywołanej przez pandemię, wykorzystując solidną, istniejącą wcześniej infrastrukturę cyfrową, zasoby edukacyjne, powszechny dostęp do internetu i gromadzenie danych. Kontynuowano program posiłków szkolnych [Programa de Alimentación Escolar](#), który miał fundamentalne znaczenie w łagodzeniu skutków powszechnego zniechęcenia oraz wzmacnianiu poczucia sprawiedliwości i bezpieczeństwa żywnościowego w początkowym okresie pandemii. Około 70% uczennic i uczniów

korzystających z edukacji publicznej zarejestrowało się w systemie i utrzymywało kontakt ze swoimi nauczyciel(k)ami na różnych platformach, ale ogólny obraz sytuacji różnił się w zależności od regionów i używanych podsystemów. Aby zidentyfikować uczennice i uczniów, którzy nie nawiązali kontaktu ze szkołą, administracja postanowiła wzmocnić więzi poprzez ustanowienie funkcji nauczycieli i nauczycielek społecznych. Jednak nie do wszystkich rodzin udało się dotrzeć, po części przez niedostatki kompetencji cyfrowych, które zaobserwowano zarówno u uczennic i uczniów, jak i nauczycielek i nauczycieli. Zadanie poszukiwania rozwiązań zostało powierzone społecznościom edukacyjnym – przedstawiono ogólne wytyczne i kluczowe priorytety na wymagający okres pandemii. Centralny Zarząd (Codicen) wydał publiczne oświadczenia wspierające nauczycielki i nauczycieli oraz uczennice i uczniów. Utworzono techniczny zespół doradczy, składający się z przedstawicieli i przedstawicielek różnych podsystemów w strukturze edukacyjnej, w celu sformułowania odpowiedzi na pandemię i ustalono wytyczne do działania, które obejmowały planowanie, rejestrację oraz większe zaangażowanie uczennic i uczniów. W ramach prac zespołu doradczego przewidziano również powrót do kursów stacjonarnych, które zostały częściowo wznowione w czerwcu, przy jednoczesnym skróceniu dni szkolnych i czasu trwania zajęć.

W odniesieniu do dostępu do zasobów edukacyjnych w Urugwaju w dobie awaryjnej edukacji zdalnej należy zaznaczyć, że:

- a) pomimo jednego z najbardziej przestarzałych w regionie systemów prawnych regulującego prawa autorskie (praktycznie nie ma wyjątków i ograniczeń dla edukacji), kwestia poszanowania praw autorskich nie jest w Urugwaju problemem, a nauczycielki i nauczyciele rozwinęli wiele różnych strategii tworzenia lub ponownego wykorzystywania materiałów, używając, zarówno legalnie, jak i nielegalnie, wszystkich dostępnych zasobów;
- b) rola otwartych zasobów edukacyjnych w dostępnych repozytoriach była kluczowa w celu uzyskania dostępu do wysokiej jakości materiałów edukacyjnych odpowiednich dla krajowego programu nauczania.

Zidentyfikowano następujące wyzwania w kwestii OZE:

- a) wzmocnienie skuteczności systemu nauczania na odległość w kontekście pandemii. Przy solidnej publicznej infrastrukturze ICT największym wyzwaniem jest szkolenie nauczycielek i nauczycieli w zakresie kompetencji cyfrowych oraz dotarcie do najuboższych rodzin, które z różnych powodów nie były w stanie uzyskać dostępu do usług Ceibal;
- b) pilna potrzeba opracowania strategii, która pozwoli uczennicom i uczniom wrócić do

szkoły i zwiększyć ich zaangażowanie w przypadku przyszłych lockdownów;

c) wzmożenie wysiłków na rzecz zwiększenia efektywności wydatków publicznych na edukację, w szczególności nabywanie lub/i tworzenie materiałów do nauki zgodnych z logiką ponownego wykorzystywania;

d) kontynuacja realizowania i dopracowywanie wytycznych w zakresie projektowania wysokiej jakości zasobów edukacyjnych i otwartych praktyk edukacyjnych.

Dzień przed pandemią – krótka charakterystyka urugwajskiego systemu edukacji

Podstawowe informacje o systemie edukacji

W Urugwaju na wszystkich poziomach edukacji dominuje edukacja publiczna: autonomiczna i bezpłatna. Dlatego też organy zarządzające edukacją publiczną odgrywają znaczącą rolę w projektowaniu polityki edukacyjnej.

Zgodnie z Ustawą o Edukacji Ogólnej (Ustawa nr 18437 z 2008 r.), zarządzanie systemem edukacji publicznej w Urugwaju na poziomie przedszkolnym, podstawowym i średnim, jak również edukacja techniczna i szkolenie nauczycielek i nauczycieli, pozostają w gestii Krajowej Administracji Edukacji Publicznej (ANEP). Według danych Obserwatorium Edukacji ANEP edukacja publiczna obejmuje 85% wszystkich uczniów i uczennic na poziomie nauczania przedszkolnego, podstawowego i średniego.

Oprócz bezpłatnej edukacji publicznej na wszystkich poziomach Urugwaj oferuje kilka programów mających na celu promowanie równego dostępu do kształcenia i dalszego rozwoju edukacyjnego. Istotnym programem jest Program Posiłków Szkolnych (*Programa de Alimentación Escolar*), w ramach którego wszystkie dzieci na poziomach podstawowym i średnim otrzymują posiłki w szkołach. Dla uczennic i uczniów szkół średnich oraz dla nauczycieli i nauczycielek przeznaczone są dwa programy integracji społecznej i edukacyjnej o nazwie Program Studiów Urugwajskich (*Programa Uruguay Estudia*) i Program Zobowiązań Edukacyjnych (*Programa Compromiso Educativo*). W ich ramach uczennice i uczniowie otrzymują stypendia w celu zagwarantowania ciągłości studiów. Wreszcie, na poziomie uniwersyteckim studentki i studenci mogą ubiegać się o udział w Programie Opieki Uniwersyteckiej (*Programa Bienestar Universitario*) – jest to program

opieki społecznej, w ramach którego studenci i studentki uniwersytetów publicznych otrzymują stypendia i darmowe posiłki.

Edukacja publiczna w Urugwaju nie przewiduje obowiązkowej listy lektur ani oficjalnych podręczników. Nauczyciele i nauczycielki mają swobodę wyboru tekstów lub materiałów edukacyjnych, które mają być zgodne z oficjalnym programem nauczania. Nie jest więc zaskakujące, że w Urugwaju nie istnieje scentralizowana sieć tworzenia, druku i dystrybucji materiałów do nauki (podręczników lub innych zasobów). Nie oznacza to jednak, że nie istnieją polityki i programy mające na celu produkcję i dostarczanie zasobów edukacyjnych, zwłaszcza na poziomie podstawowym i średnim. ANEP zdecydował się promować strategię skoncentrowaną na dostarczaniu materiałów w formie cyfrowej. Jest to strategia hybrydowa, która obejmuje, z jednej strony, negocjacje praw autorskich z wydawcami i dystrybutorami w celu stworzenia platformy treści cyfrowych zgodnie z prawem autorskim, a z drugiej strony, tworzenie repozytoriów otwartych zasobów edukacyjnych, jak również zachęty do tworzenia OZE. Warto zaznaczyć, że Urugwaj posiada niestety jeden z najbardziej przestarzałych w regionie systemów prawnych regulujący prawa autorskie, praktycznie bez wyjątków i ograniczeń dla edukacji, co pogarsza sytuację rozwoju OZE w tym kraju.

Infrastruktura i repozytoria cyfrowe

W 2007 r. w ramach prezydencji republiki powstał [Plan Ceibal](#) (urugwajska inicjatywa na rzecz realizacji projektu „Laptop dla każdego dziecka”), pomyślany jako plan na rzecz integracji i wyrównywania szans, którego celem jest wspieranie urugwajskiej polityki w zakresie technologii edukacyjnych. Z czasem [Plan Ceibal](#) ewoluował i poszerzył swój zakres, zapewniając, oprócz laptopów dla nauczycielek i nauczycieli oraz uczennic i uczniów, łączność w szkołach i w przestrzeni publicznej, szereg platform edukacyjnych oraz szeroką gamę materiałów, inicjatyw i programów edukacyjnych, zarówno dla publicznych, jak i prywatnych instytucji edukacyjnych. Urugwaj posiada rozwiniętą infrastrukturę technologiczną, jak również silny i rozbudowany sektor edukacji publicznej, który pozwolił na kontynuowanie edukacji w czasie lockdownu.

Jeśli chodzi o infrastrukturę ICT, szkoły w Urugwaju były w uprzywilejowanej sytuacji, gdy musiały stawić czoła pandemii, dzięki inwestycjom w infrastrukturę i potencjał krajowy poczynione w ciągu ostatnich 15 lat. Oprócz urządzeń, platform i zasobów zapewnionych w ramach Planu Ceibal w Urugwaju odnotowuje się stosunkowo wysoki poziom gospodarstw domowych z dostępem do internetu, wiele z nich korzysta z internetu za darmo dzięki państwowemu programowi zapewniającemu powszechny dostęp do sieci. Średnio 88% gospodarstw domowych ma dostęp do internetu, ale odsetek ten wzrasta do 93% w

gospodarstwach domowych z dziećmi w wieku 14 lat i młodszymi. Ponadto ponad 76% gospodarstw domowych ma dostęp do komputera (Ripani, 2020).

Historia z Brazylii

Liczba ludności (2019): 210 147 125⁵¹

Brazylia przeznaczna na edukację 6,24% PKB⁵²

---

⁵¹ <https://www.ibge.gov.br/estatisticas/sociais/populacao/9109-projecao-da-populacao.html?=&t=resultados>
[dostęp: 30.08. 2018].

⁵² Na podstawie aktualnych danych udostępnionych przez Bank Światowy:
<https://data.worldbank.org/indicator/SE.XPD.TOTL.GD.ZS?end=2017&locations=UY-PL-BR-IT-GR&start=2006>
[dostęp: 28.02.2021].

#OZE #OPE #oddolna #współpraca #wzajemne #wsparcie

Zalecenie UNESCO (iii) promocja OZE zgodnie z zasadą inkluzywności i sprawiedliwości

d) wdrożenie inwestycji publicznych i zachęcanie do inwestycji prywatnych w infrastrukturę ICT oraz łącza szerokopasmowe, a także inne mechanizmy, w celu zapewnienia szerszego dostępu do OZE, w szczególności dla społeczności o niskich dochodach, społeczności wiejskich i miejskich⁵³.

Aplikacje mobilne w edukacji – nauczycielki i nauczyciele otwarci na mobilną komunikację z uczennicami i uczniami

Według [TIC Kids Online 2019](#), 89% dzieci i młodzieży w Brazylii korzysta z internetu, z czego 95% używa telefonów komórkowych, a 68% korzysta z mediów społecznościowych. Wielu nauczycieli i nauczycielek podczas pandemii otworzyło się na potrzeby uczennic i uczniów i próbowało dostosować się do ich sposobu uczenia się oraz interakcji, głównie przez telefony komórkowe.

Gwałtowny wzrost popularności Instagramu jako medium społecznościowego w Brazylii wywarł interesujący wpływ na praktyki otwartej edukacji. Relacje Instagram Lives były nadawane przez nauczycielki i nauczycieli, rodziców, a nawet uczennice i uczniów, którzy chcieli podzielić się swoimi praktykami edukacyjnymi i wymieniać się z innymi pomysłami za pomocą hashtagów.

Transmisje te wykraczały poza formułę lekcji online i niekiedy przyjmowały formę debat, dzięki temu, że na Instagramie użytkownik lub użytkowniczka może rozpocząć transmisję IGTV (Instagram TV) i zaprosić inną osobę, dzieląc z nią ekran. Osoby odwiedzające profil mogą oglądać transmisję na żywo i zamieszczać swoje reakcje za pomocą emoji lub komentarzy. Aby nie ograniczać się tylko do jednego medium społecznościowego, wykorzystano inne aplikacje takie jak StreamYard, które stosowano do publikacji relacji w tym samym czasie na Instagramie, Youtube i innych platformach. Działania zrealizowane w ramach takich transmisji na żywo miały duży wpływ na efektywność systemu edukacyjnego podczas pandemii w Brazylii.

Wykorzystanie mediów społecznościowych takich jak Instagram czy Whatsapp do

---

⁵³ http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=49556&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html [dostęp: 28.02.2021].

prowadzenia rozmów wideo na zajęciach jest również bezpośrednio związane z popularnością korzystania z telefonów komórkowych podczas lekcji online. Większość z tych inicjatyw miała charakter oddolny, wychodziła od nauczycielek i nauczycieli, którzy starali się być obecni w procesie nauki online swoich uczniów i uczennic. Pojawiło się także kilka inicjatyw ze strony publicznych władz oświatowych, które informowały o udostępnionych przez rząd portalach do prowadzenia zajęć online oraz o tym, jak uczennice i uczniowie oraz nauczycielki i nauczyciele mogą z nich korzystać.

Ponadto kilka instytucji edukacji publicznej zainicjowało procesy finansowania kart SIM i dystrybucji urządzeń mobilnych dla uczennic i uczniów o niskich dochodach, którzy mieli trudności z uczestnictwem w edukacji online ze względu na słabą łączność lub brak sprzętu dostosowanego do korzystania z nowoczesnych narzędzi.

Nie korzystałam z OZE w pełnym tego słowa znaczeniu, ale korzystałam z zasobów edukacyjnych online. Byłam autorką transmisji na żywo na Youtube i w innych mediach społecznościowych, ale dotyczyły one głównie omawiania materiałów i odpowiadania na wątpliwości uczniów. Moja pierwsza relacja na żywo miała na celu pokazanie uczniom, jak uzyskać dostęp do treści edukacyjnych online związanych z naszymi zajęciami, druga to było interdyscyplinarne spotkanie z kilkoma nauczycielami, na którym odpowiadaliśmy na najczęstsze pytania uczniów, trzecia była inicjatywą szkoleniową dla nauczycieli, w której uczestniczyłam, aby pomóc innym nauczycielom w tworzeniu treści online – Renata Kelly da Silva, nauczycielka technologii edukacyjnych i badaczka edukacji, Szkoła Stanowa w São Paulo im. Marii de Lourdes de Aranha Assis Pacheco.

Pandemia była intensywnym i interesującym okresem do nauki, również zupełnie nowych rzeczy. Sekretarz Stanu ds. Edukacji nie zobowiązał nauczycieli do planowania transmisji na żywo, więc działania w tym zakresie były podejmowane z własnej inicjatywy i nie mogłam ich robić cały czas. Myślę jednak, że ważne było, aby nauczyć się, jak je przeprowadzać i podzielić się nabytym doświadczeniem z innymi nauczycielami. Samo wideo z lekcji online to za mało, a dzięki projektom realizowanym z własnej inicjatywy, takim jak transmisje na żywo, mogliśmy sprawić, że uczniowie uzyskiwali lepsze wyniki w nauce – Renata Kelly da Silva, nauczycielka technologii edukacyjnych i badaczka edukacji, Szkoła Stanowa w São Paulo im. Marii de Lourdes de Aranha Assis Pacheco.

OZE były bardzo ważne – mogliśmy pomóc uczniom w nauce podczas pandemii, szczególnie w przypadku zadań, które obejmowały cele związane z ocenianiem postępów i uczestnictwem w zajęciach. Przeprowadziłam również konferencję internetową na żywo z

moimi studentami, używając Google Meet. Przez większość czasu korzystałam z filmów z serwisu Youtube Centrum Medialnego Sieci Szkół Publicznych Edukacji Stanowej w São Paulo, głównie używając z uczniami aplikacji na Androida – Elza Geralda Marques, nauczycielka przedmiotów ścisłych w Szkole Stanowej Fadlo Haider w São Paulo.

Uważam, że pandemia całkowicie zmieniła mój pogląd na OZE. Teraz jest dla mnie jasne, jak OZE są ważne dla edukacji. Ponadto, wiem teraz, jak bardzo ich użycie stało się konieczne w tak wyjątkowej sytuacji jak pandemia. Nauczyciele muszą je znać i wykorzystywać w przyszłości w większym stopniu – Elza Geralda Marques, nauczycielka przedmiotów ścisłych w Szkole Stanowej Fadlo Haider w São Paulo.

Decyzje w sprawie edukacji na wczesnym etapie lockdownu – Brazylia

Brazylia, będąca największym krajem Ameryki Łacińskiej, składa się z 26 stanów i 1 dystryktu federalnego. Wpływ pandemii COVID-19 na Brazylię był bardzo zróżnicowany w poszczególnych stanach, również ze względu na pogłębiające się różnice regionalne w kontekście ekonomicznym, kulturowym i edukacyjnym. Ponadto w każdym stanie istniały różnice w strategiach wdrożonych w celu pokonania wyzwań edukacyjnych. Co więcej inaczej odczuły pandemię szkoły prywatne i szkoły publiczne. Na przykład pod koniec kwietnia 2020 r. Brazylijczycy zaczęli otrzymywać drukowane podręczniki dydaktyczne, które rodzice musieli odbierać w szkołach publicznych, podczas gdy szkoły prywatne zdecydowały się uczyć za pomocą aplikacji WhatsApp. Na początku maja 2020 r. szkoły prywatne wprowadziły dwutygodniową przerwę, aby uczennice i uczniowie mogli lepiej przygotować się do nauczania i uczenia się online. Wakacje w lipcu zostały odwołane dla wszystkich szkół podstawowych i średnich.

W niniejszej analizie kryzysu edukacyjnego podczas pandemii COVID-19 weźmiemy pod uwagę niektóre rozwiązania, które zastosowano lokalnie, głównie w najbardziej zaludnionym stanie São Paulo, a także te, które zastosowano również w praktyce krajowej i czasem międzynarodowej.

W połowie marca 2020 r. większość szkół rozpoczęła już inicjatywy związane z kształceniem zdalnym. 16 marca w stanie São Paulo zaczęto zamykać szkoły. Było to działanie na ogromną skalę, jako że stan São Paulo liczy ponad 4 miliony uczennic i uczniów⁵⁴ w samym szkolnictwie podstawowym. Władze stanu wprowadziły stopniowe zamykanie szkół na okres tygodnia, zaczynając od szkolnictwa podstawowego, a kończąc na uniwersytetach⁵⁵.

⁵⁴ <https://www.educacao.sp.gov.br/dados-educacionais> [dostęp: 28.02.2021].

⁵⁵

CGI.br (Rada ds. Zarządzania Internetem), organizacja rządowa w Brazylii, opublikowała pierwszy raport na temat działań w warunkach pandemii – *COVID-19 Panel*, w którym przeanalizowano edukację zdalną, handel elektroniczny i działalność kulturalną podczas pandemii. Wyszukiwanie w internecie otwartych zasobów edukacyjnych zostało zaznaczone jako ważny punkt zainteresowania studentek i studentów oraz edukatorek i edukatorów w kontekście edukacji na odległość. Potrzeba korzystania z otwartych zasobów edukacyjnych i portali edukacyjnych wskazuje również na brak centralnej platformy wykorzystywanej do prowadzenia lekcji online – zamiast tego w Brazylii używa się różnych narzędzi i stron, na przykład bardzo popularnych Whatsapp i Whatsapp Web. Nauczycielki i nauczyciele oraz uczennice i uczniowie dzielili się zasobami online za pomocą wiadomości i były one później włączane do lekcji.

Jednym z głównych wniosków płynących z *Panelu COVID-19* jest to, że poszukiwanie zasobów edukacyjnych online również poszerzyło horyzonty uczennic i uczniów o niższych i średnich dochodach. Po zawieszeniu zajęć stacjonarnych zaczęli oni poszukiwać kursów i portali online. Jednak większość z tych zasobów była już dostępna i wykorzystywana przez studentki i studentów o wyższych dochodach przed wybuchem pandemii COVID-19, co tworzyło nierówności w poziomie wiedzy i korzystania z edukacji online.

Badanie⁵⁶ przeprowadzone z udziałem 19 tys. nauczycielek i nauczycieli z publicznego systemu szkolnictwa w São Paulo, największym stanie Brazylii, wykazało, że COVID-19 zmienił diametralnie i prawdopodobnie nieodwracalnie sposób, w jaki nauczycielki i nauczyciele planują pracę. W większości tych zmian obecne są OZE.

Dzień przed pandemią – krótka charakterystyka brazylijskiego systemu edukacji

Podstawowe informacje o systemie edukacji

Brazylia to ogromny obszar edukacyjny – przy populacji sięgającej ponad 211 mln ludzi kraj ten liczy 47,9 mln uczennic i uczniów w formalnym systemie edukacyjnym (instytucje publiczne i prywatne na wszystkich poziomach), według danych zebranych z oficjalnych

---

<https://g1.globo.com/sp/sao-paulo/noticia/2020/03/16/escolas-publicas-e-particulares-de-sp-comecam-suspensa-o-de-aulas-nesta-segunda-feira-16.ghtml> [dostęp: 28.02.2021].

⁵⁶

<http://www.iea.usp.br/pesquisa/projetos-institucionais/usp-cidades-globais/pesquisa-educacao-docencia-e-a-covid-19> [dostęp: 28.02.2021].

raportów rządowych przez organizację pozarządową Wszyscy dla Edukacji (*Todos pela Educação*). Spis brazylijskiego Ministerstwa Edukacji rejestruje również 2,2 mln nauczycielek i nauczycieli w samej tylko edukacji podstawowej i średniej. W kraju działa 181 tys. szkół, z czego około 78% w systemie edukacji publicznej.

W ostatnim spisie powszechnym liczba dzieci i nastolatków uczęszczających do szkoły wzrosła do 96,8%, lecz to oznacza, że 1,3 mln Brazylijczyków i Brazylijek w wieku od 4 do 17 lat nie uczęszcza do szkoły (dane ze spisu powszechnego z 2018 r.). W 2019 r. 78% Brazylijczyków i Brazylijek w wieku do 16 lat zakończyło edukację na poziomie podstawowym. Kluczowymi przedmiotami, które są problematyczne i utrudniają ukończenie szkoły na poziomie średnim są języki obce i matematyka.

Mimo że większość szkół w Brazylii pozostaje w sferze publicznego systemu edukacji, zasoby edukacyjne, z których korzystają, pochodzą głównie z wielkich prywatnych konglomeratów wydawniczych. Rząd federalny Brazylii corocznie organizuje Narodowy Program dla Podręczników Dydaktycznych (*PNLD – Programa Nacional do Livro Didático*), w celu wspólnego wypracowania z wydawnictwami odpowiednich standardów dla podręczników, aby spełniały wymagania edukacyjne. Rządowe departamenty edukacji i rodzice kupują później te książki dla szkół publicznych i prywatnych w wysokich cenach.

Również w ramach PNLD postanowiono, że książki w publicznym systemie edukacji muszą być dostępne w formie cyfrowej. W tym kontekście otwierają się możliwości dla wydawnictw, szkół oraz nauczycielek i nauczycieli, aby tworzyć treści online, które będą używane wraz z tradycyjnymi papierowymi książkami.

Otwarta edukacja w dokumentach, strategiach i regulacjach

Zgodnie z postanowieniami [Narodowego Programu dla Podręczników Dydaktycznych](#) (PNLD), krajowe ustawodawstwo dotyczące wykorzystania materiałów w edukacji wskazuje, że w brazylijskim systemie edukacji publicznej wymagane jest stosowanie cyfrowych wersji książek i innych materiałów udostępnianych uczennicom i uczniom. Zalecenie to nie jest jednak bezpośrednio powiązane z wykorzystaniem otwartych zasobów edukacyjnych, ponieważ materiały udostępniane online nie muszą posiadać otwartych licencji, lecz tradycyjne licencje własnościowe. Mimo to, dokumenty strategiczne tworzone przez rady oświatowe na poziomie miast i stanów zazwyczaj uwzględniają tworzenie materiałów edukacyjnych opartych na współpracy nauczycielek i nauczycieli oraz uczennic i uczniów. Dokumenty te, zwane „planami polityki edukacyjnej”, odnoszą się do ponownego

wykorzystania i dzielenia się autorstwem tych materiałów, co jest charakterystyczne dla otwartych zasobów edukacyjnych.

Związek pomiędzy wykorzystaniem otwartych zasobów edukacyjnych a rekomendacjami UNESCO jest bardziej widoczny w wymianie pomiędzy badacz(k)ami edukacji i projektami edukacji podstawowej i średniej, w których uczestniczą. Uczelnie odgrywają istotną rolę w nawiązywaniu relacji z ośrodkami badawczymi w skali globalnej oraz stosowaniu się do dokumentów wydawanych przez UNESCO i inne instytucje międzyrządowe, zalecające korzystanie z otwartych zasobów edukacyjnych.

Jednym z przykładów jest przewodnik po otwartych zasobach edukacyjnych przygotowany przez publiczny uniwersytecki think tank edukacyjny Fiocruz (Federation Oswaldo Cruz), który zawiera rekomendacje OPAS (Panamerykańskiej Organizacji Zdrowia) oraz Agendę 2030 Organizacji Narodów Zjednoczonych dotyczącą Celów Zrównoważonego Rozwoju (*SDG – Sustainable Development Goals*) związanych z edukacją. Edukator(ka) i edukator(ka) uniwersyteccy dzielą się i wspierają stosowanie tego przewodnika głównie pomiędzy edukator(ka)mi systemu edukacji publicznej, ale także udostępniają go wszystkim innym zainteresowanym.

Infrastruktura i repozytoria cyfrowe

Według badania [Globalne spojrzenie na przerwę w edukacji spowodowaną pandemią COVID-19: Nawigacja w czasach niepewności i kryzysu](#) „93% gospodarstw domowych posiada smartfon, 96% posiada telewizor, podczas gdy 20,6% gospodarstw domowych na obszarach miejskich i 53,5% na obszarach wiejskich nie posiada żadnego dostępu do internetu. Z tego powodu kilka instytucji edukacji publicznej zainicjowało procesy finansowania dystrybucji kart SIM i urządzeń mobilnych dla uczennic i uczniów o niskich dochodach, którzy mieli trudności w uczestniczeniu w edukacji online z powodu słabej łączności lub nieposiadania sprzętu dostosowanego do korzystania z obecnych narzędzi. Chociaż w Brazylii istnieje wiele otwartych zasobów edukacyjnych, należy zauważyć, że do czasu kryzysu COVID-19 brazylijskie ustawodawstwo nie zezwalało na prowadzenie kursów edukacji na odległość w zakresie edukacji wczesnoszkolnej i podstawowej. Co więcej Brazylija dopiero niedawno zatwierdziła prawo dotyczące ochrony danych osobowych i edukator(ka) i edukator(ka) zaczynają rozumieć warunki korzystania z tych narzędzi. Przepisy dotyczące gromadzenia danych wpłynęły również na sposób, w jaki edukacja jest stosowana w mediach społecznościowych. Ponadto większość nauczycielek i nauczycieli w Brazylii nie rozumiała jeszcze w pełni koncepcji otwartych zasobów edukacyjnych na tyle, aby odróżnić

je od narzędzi internetowych szeroko dostępnych dla społeczeństwa, takich jak Whatsapp. W związku z tym, pomimo ogromnego rozwoju edukacji na odległość w ostatniej dekadzie, zwłaszcza w szkolnictwie wyższym, na brazylijskim systemie oświaty nadal ciąży piętno braku powszechności kursów online o wysokiej jakości. Taka sytuacja jest spowodowana brakiem wiedzy nauczycielek i nauczycieli o sposobach korzystania z technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT). Są to przeszkody, które należy przezwyciężyć, aby zapewnić skuteczne planowanie kursów, projektowanie, przeprowadzanie, tutoring i odpowiednie wykorzystanie zróżnicowanych technologii do celów edukacyjnych⁵⁷.

W dokumencie tym chcieliśmy w szczególności przyczynić się do realizacji trzech celów opisanych w [Zaleceniach w sprawie otwartych zasobów edukacyjnych \(OZE\)](#):

(ii) Kształtowanie wspierającej polityki: zachęcanie rządów oraz władz i instytucji edukacyjnych do przyjęcia ram regulacyjnych wspierających otwarte licencjonowanie materiałów edukacyjnych i badawczych finansowanych ze środków publicznych, opracowywanie strategii umożliwiających wykorzystywanie i adaptację OZE w celu wspierania wysokiej jakości edukacji integracyjnej i kształcenia ustawicznego dla wszystkich, na podstawie odpowiednich badań w tej dziedzinie;

(iv) Wspieranie tworzenia modeli zrównoważonego rozwoju w zakresie OZE:

wspieranie i zachęcanie do tworzenia modeli zrównoważonego rozwoju w zakresie OZE na poziomie krajowym, regionalnym i instytucjonalnym oraz do planowania i testowania pilotażowego nowych zrównoważonych form kształcenia i uczenia się;

(v) Wspieranie i ułatwianie współpracy międzynarodowej: wspieranie współpracy międzynarodowej między zainteresowanymi stronami w celu zminimalizowania niepotrzebnego powielania inwestycji w rozwój OZE oraz w celu stworzenia globalnej puli materiałów edukacyjnych zróżnicowanych kulturowo, dostosowanych do lokalnych warunków, uwzględniających kwestie płci, dostępnych w wielu językach i formatach.

---

⁵⁷ <https://www.asianjde.org/ojs/index.php/AsianJDE/article/view/462>